

Vlaams
Parlement

ingediend op **570** (2020-2021) – Nr. 1
2 december (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door Cathy Coudyser en Joke Schauvliege

over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)
en de invulling van het Vlaams Strategisch GLB-plan

Samenstelling van de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid:

Voorzitter: Bart Dochy.

Vaste leden:

Arnout Coel, Cathy Coudyser, Karolien Grosemans, Sofie Joosen, Joris Nachtergaele;
Leo Pieters, Stefaan Sintobin, Frieda Verougstraete-Deschacht;
Bart Dochy, Joke Schauvliege;
Emmily Talpe, Bart Van Hulle;
Mieke Schauvliege, Chris Steenwegen;
Ludwig Vandenhove.

Plaatsvervangers:

Allessia Claes, Maaïke De Vreese, Bert Maertens, Nadia Sminate, Tine van der Vloet;
Roosmarijn Beckers, Els Sterckx, Suzy Wouters;
Lode Ceyssens, Tinne Rombouts;
Tom Ongena, Bart Tommelein;
Gustaaf Pelckmans, Jeremie Vaneeckhout;
Maxim Veys.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Patricia De Clercq, secretaris-generaal Departement Landbouw en Visserij en voorzitter van de klankbordgroep	6
1.	Vorbereiding van het Vlaams Strategisch GLB-plan	6
1.1.	Negen specifieke doelstellingen voor het GLB	7
1.2.	Een Vlaams Strategisch GLB-plan met eigen krachtlijnen en interventies	7
1.3.	Plannen van de volgende stappen	8
1.4.	Extra middelen uit het Europees herstelplan	8
2.	Inhoud van het Vlaams Strategisch GLB-plan	8
2.1.	Definitie van 'echte landbouwer'	8
2.2.	Groene architectuur	10
2.3.	Directe steun	11
3.	Aanvullende steun voor jonge landbouwers	12
4.	Pijler 2	12
4.1.	Budget, cofinanciering en ringfencing	12
4.2.	Milieu en klimaat	13
4.3.	Innovatie en opleiding	13
4.4.	Samenwerking	13
5.	Andere hefboomen in het Vlaams Strategisch GLB-plan	13
6.	Ontsluiting van het Vlaams Strategisch GLB-plan	14
II.	Uiteenzetting door Pieter Verhelst, lid van het hoofdbestuur Boerenbond	14
1.	Het verdrag betreffende de werking van de Europese Unie als basis voor het GLB	14
2.	Focus op de actieve boer	15
3.	Blijvend belang van de rechtstreekse steun	15
3.1.	Landbouwer tussen hamer en aambeel	15
3.2.	Een basisinkomenssteun voor duurzaamheid	16
3.3.	Premie voor jonge boeren	16
3.4.	Herverdelende betalingen	16
3.5.	Gekoppelde steun	17
4.	Een brede inpasbare vergroening	17
5.	De rol van investeringssteun	18

III. Uiteenzetting door Hendrik Vandamme, voorzitter Algemeen Boerensyndicaat ...	18
1. Verschuiving van aandachtspunten in het GLB	18
2. Vertaling van het GLB in een Vlaams Strategisch GLB-plan	19
3. Show me the money	20
3.1. Evolutie van het GLB-budget	20
3.2. De focus op duurzaamheid	20
3.3. Steun voor de echte landbouwer en extra's voor nieuwe instappers	20
3.4. Vergroening en de ecoregelingen	21
3.5. Klimaat- en ecoslimme landbouwer	22
IV. Uiteenzetting door Steven Van Passel, professor Universiteit Antwerpen.....	23
1. Verwachtingen van wetenschappers over het nieuwe GLB	23
2. Reflectie over de GLB-hervorming	23
3. Suggesties voor Vlaanderen	24
3.1. Verschuif directe steun naar agromilieu- en klimaatmaatregelen... ..	24
3.2. Zet maximaal in op agromilieu- en klimaatmaatregelen	24
3.3. Evalueer en sanctioneer de conditionaliteit en AMKM zo goed mogelijk.....	25
3.4. Zet meer in op biodiversiteit	25
3.5. Bouw de gekoppelde steun af.....	25
3.6. Wees spaarzaam met investeringssteun voor materiële activa	25
3.7. Ondersteun duurzame innovatie en alternatieve verdienmodellen .	26
3.8. Zet in op herverdeling van de inkomenssteun en op interne convergentie	26
3.9. Ondersteun de jonge landbouwers	26
3.10. Geef meer bedrijfsondersteuning voor duurzaam natuurbeheer ...	27
3.11. Plooi niet terug en betrek de stakeholders bij de opmaak en uitvoering van het beleid.....	27
3.12. Wees voldoende flexibel bij de bepaling van de 'actieve landbouwer' en sluit geen alternatieve verdienmodellen uit	27
3.13. Werk mee aan de uitbouw van Europese observatoria voor landbouwmarkten	27
3.14. Reserveer een deel van de directe hectaresteen als crisisreserve .	27
3.15. Kies resoluut voor 'duurzaamheidsuitzondering' bij mededingingsbeleid (verticale samenwerking)	28
3.16. Ondersteun producentenorganisaties, brancheorganisaties en interbranche- organisaties maximaal	28
3.17. Neem meetbare indicatoren op in het Vlaams Strategisch GLB-plan..	28
3.18. Koppel het handelsbeleid aan de 'juiste' duurzaamheidsvoorwaarden bij zowel import als export	28
3.19. Versterk samenwerking met focus op innovatiegroepen (EIP) en minder op LEADER	28
3.20. Vergeet GMO-groenten en -fruit niet en probeer daar beleidshefbomen in te bouwen.....	28

V. Uiteenzetting door Freek Verdonckt, medewerker Landbouw en Platteland,	
Natuurpunt	29
1. Wat gebeurde er in Europa?	29
2. Hoe loopt het in de klankbordgroep?	29
3. Groene architectuur – pijler 1	30
4. Hoe moet het verder?	32
5. Enkele aanbevelingen	32
VI. Vragen van de commissieleden	33
1. Bruno Tobback	33
2. Joke Schauvliege	34
3. Sofie Joosen	34
4. Chris Steenwegen	35
5. Ludwig Vandenhove	36
6. Mieke Schauvliege	36
7. Piet De Bruyn	37
8. Tinne Rombouts	38
9. Bart Van Hulle	39
10. Bart Dochy	39
VII. Antwoorden door de sprekers	39
1. Definitie van echte landbouwer	39
2. Beperken van GLB-steun tot echte landbouwers	40
3. Extra steun voor jonge en instappende landbouwers	40
4. Misbruik van GLB-steun voorkomen	40
5. Bewaken van het level playing field	41
6. GLB en alternatieve verdienmodellen	42
7. Moet de landbouwer beloond worden voor het leveren van publieke diensten?	42
8. Moeten grote bedrijven ook GLB-steun genieten?	43
9. VLIF-investeringssteun die bijdraagt aan milieudoelstellingen	44
10. Vertrouwen tussen landbouwers en natuurverenigingen	44
11. Zien de landbouwers alleen bedreigingen en weinig opportuniteiten?	44
12. Stellen van meetbare doelen	45
13. Samenwerking met het beleidsdomein Omgeving en vraag naar een performant meetkader en sluitende controles	45
14. Reservering van ecologische aandachtsgebieden	46
15. Nut van een bodempaspoort	47
16. Aandacht voor blijvend grasland en de band met de zoogkoeienpremie	47
Gebruikte afkortingen	49
Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid hield op 28 oktober 2020 een hoorzitting over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de invulling van het Vlaams Strategisch GLB-plan.

Voor deze hoorzitting werden volgende sprekers uitgenodigd: Patricia De Clercq, secretaris-generaal Departement Landbouw en Visserij en voorzitter van de klankbordgroep; Pieter Verhelst, lid van het hoofdbestuur Boerenbond; Hendrik Vandamme, voorzitter Algemeen Boerensyndicaat; Steven Van Passel, professor Universiteit Antwerpen, en Freek Verdonckt, medewerker Landbouw en Platteland, Natuurpunt.

(Deze vergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

De presentaties van de sprekers zijn raadpleegbaar op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Uiteenzetting door Patricia De Clercq, secretaris-generaal Departement Landbouw en Visserij en voorzitter van de klankbordgroep

Patricia De Clercq deelt mee dat haar uiteenzetting in twee grote luiken kan worden ingedeeld. Enerzijds is er het proces van hoe het Vlaams Strategisch GLB-plan zal worden opgemaakt, en anderzijds is er de vraag wat er allemaal in dat plan moet worden opgenomen. En uiteraard moet het plan dat door dit proces tot stand zal komen, formeel worden bekrachtigd door de Vlaamse Regering.

1. Voorbereiding van het Vlaams Strategisch GLB-plan

Om een gecoördineerde uitvoering van het GLB in de Europese Unie te garanderen, moet elke lidstaat een eigen strategisch GLB-plan opstellen. Daarin kunnen binnen de grenzen van het GLB eigen accenten gelegd worden. Het eigen strategisch GLB-plan van elke lidstaat moet finaal ter goedkeuring aan Europa worden voorgelegd, waarna het in werking kan treden.

Tijdens de Raad van de Europese Unie van oktober 2020 werd de vraag van België om aparte strategische GLB-plannen te kunnen indienen voor Vlaanderen en voor Wallonië positief beantwoord. Er zullen bij de Europese Commissie dus 28 plannen worden ingediend: 26 voor de overige lidstaten, 1 voor Vlaanderen en 1 voor Wallonië.

Met het Vlaams Strategisch GLB-plan krijgt Vlaanderen dus de mogelijkheid om een eigen Vlaams plan in te dienen, wat een zeer goede zaak is. Het Vlaams Strategisch GLB-plan zal zowel maatregelen van pijler 1 als van pijler 2 bevatten. Het zal starten op 1 januari 2023 en de kwaliteitsbewaking zal gebeuren door een ex-ante-evaluator die werd aangeduid. Die zal niet alleen kijken naar de kwaliteit en de volledigheid van het GLB-plan, maar zal ook een aantal analyses uitvoeren en een milieueffectenrapport maken dat voor openbaar onderzoek wordt vrijgegeven.

Het Vlaams Strategisch GLB-plan wordt door het Departement Landbouw en Visserij opgesteld in samenwerking met alle belanghebbenden. Hiervoor werd een klankbordgroep opgericht met daarin vertegenwoordigers van het beleidsdomein Omgeving, ILVO, landbouworganisaties, milieuorganisaties, de voedingsindustrie en de VVP. Er waren reeds negen overlegmomenten met de klankbordgroep en de volgende overlegmomenten zijn gepland voor eind oktober en november 2020. Wellicht zullen daarna nog overlegmomenten nodig zijn om tot een gedragen strategisch plan te kunnen komen.

In die klankbordgroep worden de voorstellen voor verschillende maatregelen afgetoetst. Er werden in 2018 ook twee publieke bevestigingen georganiseerd in Waregem en Rillaar, gevolgd door een onlinebevestiging in de zomer van 2019. De zo verzamelde informatie wordt meegenomen in het traject.

Er was ook veel ad-hocoverleg met diverse organisaties waaronder Rikolto, Groene Kring, WWF, Natuurpunt en de landbouworganisaties. In dat overleg wordt geluisterd naar voorstellen die diverse partners aanbrengen, er wordt gediscussieerd en een aantal ideeën wordt op hun haalbaarheid afgetoetst.

Algemeen gebeurt het aftoetsen op verschillende niveaus: binnen het Departement Landbouw en Visserij voor de overeenstemming met de regels van het GLB, bij mensen die het werk op het terrein moeten uitvoeren, bij landbouworganisaties die de belangen van hun leden verdedigen en die reflecteren over de haalbaarheid ervan. Vermoedelijk gebeurt deze afstemming ook tussen het beleidsdomein Omgeving en zijn eigen stakeholders.

Er is een maandelijks overleg met het beleidsdomein Omgeving over het proces en over de inhoud. Sinds december 2018 werden al zestien vergaderingen georganiseerd. In administratieve werkgroepen met vertegenwoordigers van het beleidsdomein Omgeving en ILVO wordt ook verder gediscussieerd over de maatregelen en interventies om een duidelijk beeld te krijgen van wat mogelijk en wenselijk is.

1.1. Negen specifieke doelstellingen voor het GLB

Het GLB wordt door Europa voorgesteld als negen specifieke doelstellingen die door de drijvende kracht van kennis en innovatie moeten worden gedragen (slide nr. 4). Het betreft: machtsverevening in voedselketen herstellen, acties in verband met klimaatverandering, milieuzorg, landschappen en biodiversiteit in stand houden, de generatiewissel bevorderen, vitale plattelandsgebieden, kwaliteit van voeding en gezondheid beschermen, zorgen voor een billijk inkomen, en concurrentievermogen vergroten.

1.2. Een Vlaams Strategisch GLB-plan met eigen krachtlijnen en interventies

De doelstellingen van het GLB worden in het Vlaams Strategisch GLB-plan vertaald in zeven krachtlijnen (slide nr. 5): innovatie en kennisdeling, ondernemerschap en vakmanschap stimuleren, verduurzamen van het inkomen, kijken naar instromers in de landbouwsector met aandacht voor een kwalitatieve opstart, een klimaat-slimme duurzame land- en tuinbouw, aandacht en zorg voor natuurlijke hulpbronnen en biodiversiteit en landschappen, de open ruimte, en het lokaal economische en maatschappelijk weefsel in de echte plattelandsgebieden versterken. Naast die zeven krachtlijnen zijn er drie belangrijke elementen die horizontaal door elk programma moeten lopen: namelijk innovatie, samenwerking en focus op de echte landbouwers.

De voorbereiding van het Vlaams Strategisch GLB-plan gebeurt op basis van het kader dat door Europa werd aangereikt. Dat vertrekt vanuit een omgevingsanalyse, gevolgd door een SWOT, een nodenanalyse en het formuleren van krachtlijnen (slide nr. 6). Deze stappen moeten leiden tot interventies (slide nr. 7). Dat is een bijzonder woord om aan te geven welke maatregelen er de komende jaren zullen ingevoerd worden om het GLB in Vlaanderen vorm te geven. De interventies worden besproken in de thematische werkgroepen met vertegenwoordigers van het beleidsdomein Landbouw en van Omgeving. Ze worden ook besproken in de klankbordgroepen om te zien wat de visie is van alle belanghebbenden op de voorgenomen maatregelen.

1.3. Plannen van de volgende stappen

Er heerst heel wat onzekerheid omdat de definitieve versie van de verordeningen over het nieuwe GLB momenteel nog niet bekend is. De laatste knopen worden doorgehakt in de zogenaamde trilogie: het overleg tussen de Europese Commissie, de Europese Raad en het Europees Parlement. Daarbij moet een compromis worden uitgewerkt over het voorstel dat door elk van deze instellingen werd geformuleerd. En om het Vlaams Strategisch GLB-plan echt te kunnen vormgeven, moeten ook de 'delegated' en 'implemented' teksten beschikbaar zijn. Dat zijn de secundaire verordeningen die meer in detail aangeven hoe de raadsverordening moet gelezen worden, of die meer details geven over de werkelijke finesses die in de raadsverordening staat. Bovendien komt er eind oktober of begin november 2020 vanuit de Europese Commissie nog een landenspecifieke aanbeveling voor alles wat de Farm to Fork en de Green Deal betreft. Deze aanbevelingen moeten naast de eigen voorstellen worden gelegd om te zien of ze voldoen aan de verwachtingen van de Europese Commissie. Het is dus enkel onder voorbehoud dat de planning van de eigen werkzaamheden (slide nr. 8) kan worden opgesteld.

In het najaar 2020 worden de interventies uitgewerkt en de besprekingen met de belanghebbenden georganiseerd. In de eerste helft van 2021 wordt verder gewerkt om het Vlaams Strategisch GLB-plan ter goedkeuring voor te leggen aan de Vlaamse Regering, samen met het MER en het openbaar onderzoek, en de adviezen van de strategische adviesraden in opvolging van het overleg met de belanghebbenden. Na goedkeuring door de Vlaamse Regering kan het Vlaams Strategisch GLB-plan dan ingediend worden bij de Europese Commissie.

Het goedkeuringsproces bij de Europese Commissie duurt gemakkelijk een jaar. Die tijd zal in Vlaanderen gebruikt worden om de eigen regelgeving aan te passen en te operationaliseren. Alle belanghebbenden moeten de nieuwe voorwaarden kennen zodat ze zich daarop kunnen voorbereiden. Ook binnen de administratie moeten de nodige schikkingen worden getroffen, met onder meer het aanpassen van de informatietechnologie.

1.4. Extra middelen uit het Europees herstelplan

Wellicht kan Vlaanderen nog over extra middelen beschikken op basis van een deel van het Europees herstelplan dat 7,5 miljard euro extra toekent aan de tweede pijler van het GLB. Dat bedrag komt op 1 januari 2021 beschikbaar als de overgangsmaatregelen voor het GLB in werking treden. Volgens eigen berekeningen zou uit dit herstelplan mogelijk 25 miljoen euro aan Vlaanderen worden toegewezen, maar het is nog afwachten welk bedrag dat precies zal zijn en welke Europese richtlijnen hieraan zullen verbonden worden. Waarschijnlijk zal Vlaanderen net als altijd een SWOT-analyse en een omgevingsanalyse moeten maken om dan te kijken welke maatregelen in het programma voor Plattelandsontwikkeling effectief kunnen worden ingezet.

2. Inhoud van het Vlaams Strategisch GLB-plan

2.1. Definitie van 'echte landbouwer'

2.1.1. Nood aan een beperkende definitie

Het doel van het nieuwe GLB is een performanter landbouwbeleid. De inkomenssteun moet daarom beter toegespitst worden op de 'echte landbouwers', maar de afbakening van een sluitende definitie is niet eenvoudig. De Europese Commissie, de Europese Raad en het Europees Parlement zitten nog niet op dezelfde lijn en het is ook niet duidelijk of het een verplichte of optioneel toe te passen definitie zal zijn.

Slide nr. 9 bevat twee ovalen. De buitenste ovaal die in het geel wordt weergegeven, staat voor een ruime definitie van 'landbouwer als de uitvoerder van een landbouwactiviteit'. Daarover is er een gemeenschappelijke Europese consensus die in alle lidstaten van toepassing is. Maar het nieuwe GLB vraagt ook om een meer beperkte definitie voor de landbouwer als steungerechtigde, zoals in de groene ovaal op de slide wordt weergegeven. De 'echte landbouwer' is dus de steungerechtigde landbouwer binnen die grotere populatie van landbouwers.

In het voorstel van het GLB gaat het om een kaderdefinitie. Dat wil zeggen dat de lidstaten binnen de grenzen die het GLB aangeeft, nog de mogelijkheid hebben om die definitie verder te verfijnen op basis van de noden die ze zelf zien. Maar de Europese Commissie moet wel akkoord gaan met de manier waarop een lidstaat (of een regio zoals Vlaanderen en Wallonië) die definitie invult. De Europese Commissie gaat met andere woorden na of de voorstellen wel in overeenstemming zijn met de kaderdefinitie.

Aangezien de middelen beperkt zijn, zal Vlaanderen de definitie van de echte en dus steungerechtigde landbouwer proberen te beperken tot de landbouwer als ondernemer die een aanzienlijke landbouwactiviteit uitvoert. Daarbij moet aandacht worden gegeven aan specifieke verdienmodellen, zodat bijvoorbeeld de CSA-landbouwer nog binnen de definitie valt, en mogen jonge landbouwers en instromers evenmin worden uitgesloten. De afbakening van een definitie zal dus via twee grote lijnen verlopen: enerzijds landbouw versus niet-landbouw, en anderzijds omvang van de landbouwactiviteit (slide nr. 11).

2.1.2. Ratio 'Landbouw versus niet- landbouw'

Het eerste selectie criterium is dus onderzoeken of de landbouwactiviteit slechts een onaanzienlijk deel van de totale economische activiteiten vormt of kijken of de landbouwactiviteit het hoofddoel van de onderneming is. Daarvoor kan worden gekeken naar de Belgische NACE-codes en/of btw-gegevens. Er wordt ook gedacht aan een beperkte negatieve lijst van uitsluitingen op basis van het doel van de onderneming. Daardoor zouden bijvoorbeeld overheidsinstellingen, onderzoeksinstellingen en natuurbeherende diensten kunnen worden uitgesloten. Zij voeren wel landbouwactiviteiten uit maar hebben een ander specifiek doel. Ook pensioenboeren horen daarbij, maar het is juridisch moeilijk om die boeren op basis van een rustpensioen uit te sluiten. Dat moet nog verder worden onderzocht.

2.1.3. Omvang van de landbouwactiviteit

Een tweede selectie criterium is de omvang van de landbouwactiviteit. Daarvoor kan worden gekeken naar een bepaalde standaardverdiencapaciteit op bedrijfsniveau en/of het hebben van een bepaalde verkoop aan het btw-percentages van zes procent. Momenteel wordt de haalbaarheid van deze criteria onderzocht, en wordt ook onderzocht of ze conform zijn met de kaderdefinitie van de Europese Commissie. De Europese Commissie checkt ook of de criteria compatibel zijn met de WTO-regels.

Het is de bedoeling van het eerste criterium om landbouwers uit te sluiten bij wie de landbouwactiviteit maar een onaanzienlijk deel van de totale economische activiteit vormt of voor wie de landbouwactiviteit geen hoofdactiviteit is. En met het tweede criterium van de omvang zou men de zogenaamde hobby- of sofaboeren en deels ook de pensioenboeren moeten kunnen uitsluiten van GLB-steun. Toch moet er voldoende aandacht worden geschonken aan zij die landbouwactiviteiten als bijberoep uitoefenen.

2.2. Groene architectuur

Slide nr. 15 geeft het verschil weer tussen de groene architectuur van het vorige en het huidige GLB. De groene architectuur van het nieuwe GLB is opgebouwd uit drie lagen: de conditionaliteit, ecoregelingen en agromilieu- en klimaatverbintenissen.

2.2.1. Conditionaliteit

De conditionaliteit is de basislaag van de nieuwe groene architectuur. Daar moet elke landbouwer aan voldoen, niet alleen om steun te krijgen uit pijler 1 als inkomensondersteuning, maar ook uit pijler 2 als steun voor agromilieu- en klimaatmaatregelen. Voldoen aan de conditionaliteit is verplicht voor alle landbouwers. De conditionaliteit omvat niet alleen de randvoorwaarden en elementen van de vergroeningsmaatregelen van het huidige programma, maar er worden ook nieuwe voorwaarden opgelegd.

De vergroeningsbetaling verdwijnt dus in het nieuwe GLB, maar de vergroeningsvereisten zelf worden nu opgenomen in de conditionaliteit. In de toekomst worden elementen van die vergroeningseisen dus ingebed in de conditionaliteit zonder dat men daarvoor nog een extra vergoeding krijgt. Aan de nieuwe conditionaliteit worden ook nieuwe elementen toegevoegd.

De conditionaliteit is opgebouwd uit RBE's en GLMC's. RBE's zijn beheereisen die voortvloeien uit Europese wetgeving op het gebied van milieu, volksgezondheid, gezondheid van dieren en planten en dierenwelzijn. GLMC's zijn de normen die op het niveau van de lidstaat of regio worden vastgelegd voor een goede landbouw- en milieuconditie op het vlak van klimaatverandering, water, bodem, biodiversiteit en landschap.

Slide nr. 16 geeft een beperkt overzicht van enkele RBE's en GLMC's. Er zijn momenteel ook 120 controlepunten die in de conditionaliteit worden nagetrokken. Daarbij gaat het om de huidige randvoorwaarden en nog niet eens om de verhoogde conditionaliteit van het nieuwe GLB dat op 1 januari 2023 in werking zal treden en waaraan alle landbouwers zullen moeten voldoen om in aanmerking te komen voor rechtstreekse steun uit pijler 1 of voor steun voor agromilieu- en klimaatmaatregelen.

2.2.2. Ecoregelingen

Ecoregelingen zijn eenjarige verbintenissen. Elke lidstaat of regio is verplicht om ecoregelingen uit te tekenen waar landbouwers dan op vrijwillige basis kunnen aan deelnemen. Landbouwers kunnen daar dus niet toe verplicht worden, maar ze moeten er van de lidstaat of regio wel de mogelijkheid toe krijgen.

Een deel van het budget van de directe steun uit pijler 1 moet voor de ecoregelingen worden voorbehouden. Landbouwers moeten uit een menu van ecoregelingen kunnen kiezen welke regeling zij op hun bedrijf vrijwillig willen uitvoeren.

Vlaanderen heeft nog geen ecoregelingen voor het nieuwe GLB uitgewerkt, maar er zijn een aantal ideeën (slide nr. 17) die momenteel met diverse organisaties worden besproken. Een ervan is het aanhouden van meerjarig grasland, naast bijvoorbeeld voeder- en bedrijfsmanagement bij rundvee om enterische emissies te verminderen.

2.2.3. Agromilieu- en klimaatverbintenissen

Net als ecoregelingen zijn de agromilieu- en klimaatverbintenissen verplicht voor de lidstaten, maar vrijwillig voor de landbouwers. Maar bij agromilieu- en klimaatverbintenissen gaat het om meerjarige verbintenissen, meestal met een looptijd van vijf jaar. Een andere looptijd kan ook, als daar een gegronde reden voor is.

Bij ecoregelingen zullen de voorwaarden anders zijn dan bij deze agromilieu- en klimaatmaatregelen die meer inspanningen vragen en moeilijker implementeerbaar zijn. Daardoor zal de vergoeding verschillen naargelang van het soort en type maatregel dat men voor ogen heeft.

Het is een getrapt systeem waarbij men kan verder bouwen en nieuwe voorwaarden opnemen. Men kan dus een ecoregeling hebben rond grasland en daarboven een agromilieu- en klimaatregel of beheerovereenkomst. Andere ideeën worden opgesomd in slide nr. 18.

2.3. Directe steun

Het voorlopige cijfer van de directe steun uit het akkoord van de Europese Raad over het meerjarig financieel kader bedraagt voor België ongeveer 494,9 miljoen euro, exclusief het budget voor plattelandontwikkeling. Dit budget moet gedeeld worden met Wallonië, waarbij de huidige verdeelsleutel 46,33 procent bedraagt voor Vlaanderen.

De bouwstenen van de directe steun bestaan uit de ontkoppelde steun en de gekoppelde steun.

2.3.1. Ontkoppelde steun

De ontkoppelde steun bestaat uit vier grote delen: de basisinkomenssteun voor duurzaamheid, aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid, aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers en ecoregelingen gericht op klimaat en milieu.

De 'basisinkomenssteun voor duurzaamheid' komt in de plaats van de vroegere 'basisbetaling en de vergroening'. Met de inkanteling van de vergroening in de conditionaliteit wordt de basisbetaling omgedoopt tot basisinkomenssteun voor duurzaamheid. Dat betekent dat de basisbetaling, of de hectaresteen als areaalgebonden subsidie wordt behouden met een koppeling aan duurzaamheid via de conditionaliteit. Voldoen aan de conditionaliteit is immers verplicht voor alle landbouwers. Dit voorstel zorgt ook voor een betere interne convergentie.

Over de definitieve versie van de 'aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid' bestaat binnen Europa nog heel wat onduidelijkheid. Het moet in elk geval gaan om een betere verdeling van de rechtstreekse steun tussen grote en kleine boeren. In Vlaanderen ontvangt 20 procent van de grootste landbouwers 54 procent van de rechtstreekse steun. Daarmee is de steun beter verdeeld dan het gemiddelde van de lidstaten waar 20 procent van de grootste landbouwers 82 procent van de rechtstreekse steun ontvangt.

De 'ecoregelingen gericht op klimaat en milieu' werden reeds eerder toegelicht en de 'aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers' komt later nog aan bod.

2.3.2. Gekoppelde steun

De gekoppelde steun is inkomenssteun die gekoppeld is aan een bepaalde productie en is voorbehouden voor sommige sectoren. Het Vlaamse regeerakkoord stelt

een uitfasering van gekoppelde inkomenssteun tegen 2027 in het vooruitzicht. Er moet tegen dan een duurzaam alternatief zijn om de weggevalen inkomenssteun op te vangen en de klimaatdoelstellingen mee te helpen realiseren.

Een voorbeeld van gekoppelde steun is de zoogkoeienpremie als steun voor de rundvleessector. Als deze steun wegvalt, zal het niet eenvoudig zijn om die volledig te compenseren door ecoregelingen en agromilieu- en klimaatregelingen waartoe de landbouwers zich vrijwillig verbinden. De doelstellingen daarvan zijn immers zeer specifiek en kunnen moeilijk op een bepaalde diersoort of een bepaald type rund worden toegespitst. Mogelijk kan deels een oplossing worden gevonden in de richting van ecoregelingen, maar daar moet nog flink aan gesleuteld worden en ook over onderhandeld met de belanghebbenden.

3. Aanvullende steun voor jonge landbouwers

Een van de krachtlijnen van het Vlaams Strategisch GLB-plan is kijken naar instrumenten in de landbouwsector met aandacht voor een kwalitatieve opstart.

Binnen pijler 1 kan een aanvullend bedrag per subsidiabele hectare worden gegeven voor jonge landbouwers die zich onlangs gevestigd hebben. Over het minimumpercentage bestaat er momenteel nog onzekerheid. De Europese Landbouwradaar stelde voor om een bedrag ter hoogte van ten minste twee procent van de directe betalingen te spenderen aan de doelstelling 'het aantrekken van jonge landbouwers'. Het Europees Parlement stelt ten minste vier procent voor. Het Departement Landbouw en Visserij stelt voorlopig voor om ten minste drie procent van de middelen voor pijler 1 te besteden aan de aanvullende steun voor jonge landbouwers, naast de pijler 2-maatregelen.

Binnen pijler 2 kunnen eveneens maatregelen worden genomen om jonge of instappende landbouwers extra te ondersteunen. Het kan gaan om een aanvullend criterium in de selectie bij VLIF-investeringen en een verhoogde steun voor jongeren, een opstart- en overnamesteun voor jonge landbouwers, of advisering of opleiding die specifiek gericht is op jongeren en instappers.

4. Pijler 2

4.1. Budget, cofinanciering en ringfencing

Het budget voor pijler 2 (slide nr. 27) ligt op dit ogenblik nog niet volledig vast. Het raadsakkoord over het meervoudig financieel kader voorziet voor België 82,8 miljoen euro per jaar. Dit budget moet gedeeld worden met Wallonië, waarbij de huidige verdeelsleutel 52,15 procent bedraagt voor Vlaanderen.

In de huidige programmaperiode moet Vlaanderen de maatregelen uit pijler 2 voor 50 procent cofinancieren met Vlaamse middelen. In de toekomst zal dat aandeel oplopen tot 57 procent omdat Europa maar voor maximum 43 procent meer wil tussenkomen.

Via de zogenaamde ringfencing worden bepaalde middelen in pijler 2 gereserveerd voor bepaalde doelen. Ten minste 5 procent van het budget moet gaan naar LEADER, maximaal 4 of 6 procent mag gaan naar technische bijstand, en minimaal 30 procent moet volgens het raadsvoorstel gaan naar milieu en klimaat (35 procent volgens het voorstel van het Europees Parlement).

4.2. Milieu en klimaat

De maatregelen voor milieu en klimaat (slide nr. 31) werden gesorteerd volgens een aantal doelstellingen. Ook de omschakeling naar biolandbouw valt daar bijvoorbeeld onder.

Het beleidsdomein Omgeving stelt voor om een compensatie te geven voor nadelen ten gevolge van de kaderrichtlijn Water.

Uiteraard wil Vlaanderen doorgaan met productieve investeringen gericht op milieu en klimaat via het VLIF. Maar Vlaanderen wil ook niet-productieve investeringen voor milieu en klimaat uitrollen en maximaliseren zoals in het Vlaamse regeerakkoord werd opgenomen.

Agroforestry behoort ook tot de voorstellen, en ook advisering en opleiding over milieu en klimaat.

4.3. Innovatie en opleiding

Vlaanderen wil zijn Agricultural, Knowledge and Information Systems nog verder verbeteren, ook al behoort Vlaanderen nu reeds tot de beste leerlingen onder de lidstaten. Er wordt ook gestreefd naar vraag- en aanbodgestuurde opleidingen en adviezen.

De reeds bestaande demonstratieprojecten worden zeker verdergezet. Ze zijn altijd al een mooi voorbeeld geweest van hoe wetenschappelijke informatie in de praktijk wordt omgezet.

De VLIF-innovatie loopt erg goed. De inspanningen gaan verder om die innovatie zo goed mogelijk te vertalen naar concrete projecten op het niveau van landbouwbedrijven.

4.4. Samenwerking

Slide nr. 30 geeft aan waarop wordt ingezet om samenwerking te bevorderen.

'EIP Operationele Groepen' zijn European Innovation Partnerships. Daarbij wordt samengewerkt over de grenzen van onderzoek en sectorketen heen, rond een aantal innovatieve oplossingen voor concrete problemen op het bedrijf.

Via samenwerkingsprojecten tussen landbouwers, milieuorganisaties en andere partners wil het Departement Landbouw en Visserij heel wat realiseren. Het is echter wachten op de concrete mogelijkheden die er binnen het GLB inzake die samenwerkingsmomenten worden geboden.

Voor de samenwerking op plattelandsniveau wordt verder ingezet op LEADER-projecten.

5. Andere hefboomen in het Vlaams Strategisch GLB-plan

Het Vlaams Strategisch GLB-plan moet een compleet plan zijn. Het plan bevat bijvoorbeeld ook elementen voor de gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit met een afzonderlijk Europees budget. Op basis hiervan kunnen de veilingen en andere producentenorganisaties in de groente- en fruitsector operationele programma's maken om de telers te ondersteunen.

Ook het programma bijen, dat al een aantal jaren loopt, zal verder gecontinueerd worden met een eigen enveloppe van Vlaamse middelen.

6. Ontsluiting van het Vlaams Strategisch GLB-plan

Het is de bedoeling om het Vlaams Strategisch GLB-plan in de toekomst zo duidelijk mogelijk voor te stellen. De informatie zal gericht zijn op alle belanghebbenden, maar ook op een breder publiek.

De slides nr. 33 tot en met 39 zijn voorlopig nog ontwerpen, maar ze tonen hoe de informatie voor een aantal domeinen op een bevattelijke manier zal worden ontsloten, met duidelijke en concreet toepasbare informatie. De voorbeelden betreffen akkerbouwer, CSA landbouwer, veeteler, klimaat, landschappen en soorten, bodem en water.

II. Uiteenzetting door Pieter Verhelst, lid van het hoofdbestuur Boerenbond

1. Het verdrag betreffende de werking van de Europese Unie als basis voor het GLB

Pieter Verhelst verwijst naar het Verdrag van 26 oktober 2012 betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), waarin artikel 11 het volgende stelt: "De eisen inzake milieubescherming moeten worden geïntegreerd in de omschrijving en uitvoering van het beleid en het optreden van de Unie, in het bijzonder met het oog op het bevorderen van duurzame ontwikkeling."

Milieubescherming moet dus integraal geïncorporeerd worden in om het even welk beleid dat de Europese Unie voert. Dat is terecht en Boerenbond is vragende partij voor een beleidscoherent GLB, net zoals het dat ook voor andere beleidsdomeinen verwacht. Het is dan ook spijtig dat de discussies over het GLB vaak op een karikaturale manier gevoerd worden, met clichés en zwart-witte tegenstellingen die de landbouwer bekritisieren.

Het GLB kent sinds zijn ontstaan in 1962 een sterke evolutie richting verduurzaming, maar dat wordt in het debat vaak miskend, net als de stappen die het nieuwe GLB naar verdere verduurzaming nog zal zetten. Ook de inspanningen die de boeren op het terrein al geleverd hebben en hun openheid voor nog verdere verduurzaming worden al te gemakkelijk miskend. Maar het is wel de boer op het terrein die dat GLB op het einde van de rit zal moeten waarmaken.

De echte kernbasis voor het GLB is artikel 39 van het VWEU (slide nr. 3) en daarover is het in de hele discussie zo goed als niet gegaan. Het ging niet over het verzekeren en bewaken van de voedselzekerheid, over de redelijke prijs voor de boer – wat toch een heel belangrijke thematiek is –, het stabiliseren van markten, de voedselvoorziening veiligstellen, rekening houden met de eigenheid van het landbouwbedrijf en rekening houden met de structurele en natuurlijke ongelijkheid tussen de verschillende Europese regio's. En het ging ook niet over de vraag om aanpassingen geleidelijk te laten verlopen, want landbouwers werken met geduldig kapitaal en het vraagt tijd om aanpassingen te kunnen realiseren.

Het GLB moet negen doelstellingen dienen die door Patricia De Clercq reeds werden opgesomd. Daaronder vallen de klimaat-, milieu- en biodiversiteitsambities die Europa oplegt, maar ook de economische uitdagingen waar de boer voor staat: eerlijke inkomensvorming, zijn positie in de keten en zijn concurrentiekracht versterken, de problematische generatiewissel, de verwevenheid van landbouw en plattelandseconomie en de opstap naar een breder voedselbeleid. Dat moet allemaal in rekening worden gebracht.

2. Focus op de actieve boer

De ambities van de Green Deal en Farm to Fork zijn terecht. Maar rekening houdend met de beperkte middelen van het GLB en de hogere ambities in het kader van de Green Deal en Farm to Fork is het belangrijk om de landbouwer ook vanuit andere beleidsdomeinen mee te ondersteunen in de opdrachten die hem worden toegeschoven, en het GLB te focussen op de kerndoelgroep de actieve boer.

Een juiste afbakening van de actieve boer (slide nr. 5) moet het mogelijk maken om de GLB-steun naar de juiste plaats te kanaliseren. Het is belangrijk om verder te werken met de Europese negatieve lijst en die waar mogelijk nog uit te breiden om rechtsgrond te vinden voor andere terechte uitsluitingen. Pensioenboeren kunnen bijvoorbeeld voor de keuze worden gesteld om ofwel hun pensioenuitkering te behouden en geen landbouwsteun meer te krijgen, of landbouwsteun te ontvangen maar nog te moeten wachten op hun pensioenuitkering. Op die manier kan het landbouwbeleid focussen op wie door actieve landbouwactiviteiten het bedrijfsrisico neemt, en niet op passieve grondeigenaren die quasi geen risico lopen. Andere elementen zijn het aantonen van een minimumverdienpotentieel, een zekere beroepsbekwaamheid en het inbouwen van eenvoudige administratieve checks die geregistreerd zijn in de Kruispuntbank Ondernemingen met landbouw als een van de vermelde NACE-codes.

Het is belangrijk dat de Europese Commissie mee helpt zoeken naar een juiste afbakening van actieve boer en naar praktische elementen en juridische gronden waarop deze afbakening kan gebeuren. Maar hiervoor is enige sensibilisering nodig want de Europese Commissie heeft dit probleem steeds in het kamp van de lidstaten gelegd. Maar het is in het belang van een goed functionerend GLB dat het beleid focust op de kerndoelgroep. Het is dan ook fijn om te ervaren dat het Departement Landbouw en Visserij veel meer inspanningen doet dan Europa om zich te focussen op de actieve boer. Maar zonder Europese rugdekking is de bewegingsruimte beperkt. De focus bij de uitwerking van actieve boer ligt bij het departement op pijler 1. Boerenbond dringt aan om die definitie en focus zowel in pijler 1 als in pijler 2 te leggen.

3. Blijvend belang van de rechtstreekse steun

3.1. Landbouwer tussen hamer en aambeel

De boer zit in een zeer moeilijke situatie met aan de ene kant de burger die veel-eisender wordt op vlak van milieu, natuur, dierenwelzijn enzovoort, en alles wat daarvoor nodig is. En aan de andere kant is er de consument die vertegenwoordigd wordt door de retailers en die aandringt op alsmaar lagere prijzen voor producten van een onberispelijke kwaliteit.

De rechtstreekse steun is belangrijk want het geeft de landbouwer een vergoeding voor de strenge randvoorwaarden die hij moet naleven. Het is in die zin een compensatie van de samenleving voor de publieke diensten die hij levert, en waar in de economische markt niemand wil voor betalen.

De open Europese markt zet een sterke druk op de prijzen. En dat gebeurt nog meer door handelsakkoorden die de invoer toelaten van producten die niet noodzakelijk aan de strenge Europese normen voldoen. De rechtstreekse steun werkt hier niet alleen als een compensatie maar ook als een basisbuffer tegen een te sterke volatiliteit.

3.2. Een basisinkomenssteun voor duurzaamheid

De bouwsteen van de rechtstreekse steun is de basisinkomenssteun voor duurzaamheid. Die toevoeging "voor duurzaamheid" is er bijgekomen en wordt ook nadrukkelijker versterkt.

De conditionaliteit en de Green Deal leggen strengere eisen op dan de huidige randvoorwaarden. De vergroening wordt ingekanteld en verstrengd. Eigenlijk wordt er van de landbouwer steeds meer geëist voor een basisinkomenssteun die in aandeel zal verkleinen. Daarom is het belangrijk om een belangrijk aandeel rechtstreekse inkomenssteun voor duurzaamheid te behouden.

Er kunnen verder keuzes gemaakt worden over de manier waarop die basisinkomenssteun bij de boer terechtkomt. Er wordt soms gesproken van een evolutie naar een flatrate, dat is een basisbetaling per hectare of per betalingsrecht, maar dat is een absoluut non-beleid. De boer wordt geconfronteerd met zijn toeleveranciers, met zijn afnemers en met grondeigenaren. Zij weten hoeveel hectare de landbouwer in gebruik heeft en hoeveel euro hij hiervoor krijgt. Dat wordt doorerekend naar de boer die als prijsnemer haast geen macht heeft. En dat betekent dat de boer zijn basisbetaling al verliest nog voor hij die ontvangen heeft.

Het verder en geleidelijk doorvoeren van de interne convergentie heeft als voordeel dat de toeleveranciers, afnemers en grondeigenaren niet absoluut zeker zijn hoeveel en op welke hectaren de boer basisinkomenssteun ontvangt, waardoor die niet volledig gekapitaliseerd kan worden. Het houdt ook rekening met het feit dat de investeringsbeslissingen van de boeren die gebaseerd zijn op de rechtstreekse steun die ze vandaag ontvangen, niet gecompromitteerd worden als de steun te snel en te drastisch wordt herverdeeld. Vlaanderen heeft hard gestreden om de interne convergentie ingebouwd te krijgen in de vorige hervormingsronde. De Europese Commissie heeft dat in haar basisvoorstellen opgenomen en er moet dan ook gebruik van worden gemaakt.

Landbouwers werken met een lange investeringshorizon van om en bij de twintig jaar en hebben tijd nodig om geleidelijk historische steun te herverdelen. Het is ook heel nadrukkelijk opgenomen in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie om daar rekening mee te houden.

3.3. Premie voor jonge boeren

De premie voor jonge boeren moet maximaal worden ingevuld want de problematische generatiewissel is op lange termijn een bedreiging voor de voedselzekerheid in Europa.

Jonge mensen moeten weer zin krijgen om in de boerenstiel te stappen, maar daarvoor moet hen enige bedrijfszekerheid kunnen aangeboden worden. Een premie voor jonge boeren is een minimum, maar er zijn ook andere incentives nodig zoals aantrekkelijke investeringssteun, opleiding, advies, alternatieve verdienmodellen en een economische markt die een redelijke prijs garandeert voor hun producten.

3.4. Herverdelende betalingen

De herverdelende betalingen beogen een betere verdeling van de rechtstreekse steun tussen grote en kleine boeren. In Vlaanderen ontvangt 20 procent van de grootste landbouwers 54 procent van de rechtstreekse steun. In Europa is dat 82 procent.

Voor Boerenbond en in Vlaanderen is de potentiële invoering van een premie voor kleine boeren geen halszaak. In Vlaanderen met zijn beperkte bedrijfsomvang, de relatief beperkte spreiding ervan, en de verschillende soorten landbouwsectoren is dat een non-discussie. Bovendien zal het herverdelende effect van de groene architectuur, ecoschema's enzovoort veel groter zijn dan wat zo'n herverdelende betaling ooit zou betekenen.

Maar in Europees perspectief is dat wel relevant, zoals bijvoorbeeld de discussie in het verleden over wat de koningin van Engeland ontvangt als steun uit het GLB. Het is ook een relevante discussie voor Oost-Europa waar staatsboerderijen in hun geheel werden geprivatiseerd en waar andere boeren op een kleine boerderij moeten verder sukkelen. Ook in Wallonië en in Frankrijk kan dat een relevante discussie zijn omdat er een herverdeling komt tussen akkerbouwmatige productie, bijvoorbeeld in de periferie van Parijs en Henegouwen, versus de rundveehouderij in de ruimere Franse regio en in Luik en Luxemburg. Daar kan het relevant zijn om een herverdeling tussen die twee grote blokken te realiseren.

3.5. Gekoppelde steun

Pieter Verhelst vindt het principieel afserveren van de gekoppelde steun in het Vlaamse regeerakkoord een gemiste kans want het is de sluitsteen van het economische verdienmodel van de rundveehouderij en een belangrijke basis om deze sector in Vlaanderen te houden. In Vlaanderen gebeurt de rundveehouderij over het algemeen genomen klimaatvriendelijker dan elders. En indien Vlaanderen deze sector afstoot, moet het vlees importeren. De vleesconsumptie zal immers niet stoppen.

Vlaanderen investeert veel in onderzoek naar eiwittransitie. Een gekoppelde steun voor eiwithoudende gewassen zou deze transitie sterk kunnen bevorderen, maar ook deze kans zal niet kunnen benut worden.

4. Een brede inpasbare vergroening

Vergroening is samen met verduurzaming een moving target met veel aspecten en steeds strenger wordende eisen. En er zijn erg veel wegen die richting verdere verduurzaming kunnen bewandeld worden. Dat moet worden meegenomen bij het uitwerken van een groene architectuur. Bij het uitbouwen hiervan zijn de randvoorwaarden van pijler 1 een stevige stok achter de deur: wie achterblijft zal gekort worden op zijn randvoorwaarden.

De ecoschema's laten toe om een stap verder te gaan (slide nr. 9 en 10) en zich toe te spitsen op de grote groep landbouwers die hierin meegaat, maar die uiteraard ook een kostenafweging maakt. Met goed uitgewerkte ecoschema's kunnen ze over de streep worden getrokken richting verdere verduurzaming en vrijwillige engagementen bovenop de wettelijke verplichtingen om zo de ambities van de Green Deal mee te helpen realiseren. Het plattelandsbeleid legt via innovatiesteun en beheersovereenkomsten een welkome focus op koplopers, voorlopers en innovators.

Boerenbond vindt het ontzettend belangrijk om bij de discussie rekening te houden met de balans tussen effectiviteit en efficiëntie. Daarbij wordt zowel de milieuwinst bekeken als hoe vlot bepaalde maatregelen inpasbaar zijn voor alle aspecten op een landbouwbedrijf: landbouwkundig, technisch, economisch enzovoort. En ook om na te gaan hoe groot de vereiste inspanning van de landbouwer is om een bepaald effect te bereiken.

Binnen de klankbordgroep is er grote eensgezindheid over de noodzaak aan vergroening en dat een breed maatregelenpakket moet worden uitgewerkt rond de

ecoschema's. Ook over wat de lijsten zouden kunnen zijn, is er fundamenteel zeer weinig discussie. De volgende stap is ervoor zorgen dat die concrete maatregelen milieuwinst opleveren, en nagaan hoe ze technisch, landbouwkundig en economisch inpasbaar zijn op een landbouwbedrijf. Daarvoor zullen landbouworganisaties en milieuorganisaties elkaar in de ogen moeten kijken om samen met de beleidsdomeinen Landbouw en Omgeving een zeer technische oefening te maken. De landbouwers vragen om met hen rekening te houden maar willen ook bijdragen aan het behalen van de milieudoelstellingen, zodat ze niet langer geportretteerd worden als de milieuvervuilers die ze in werkelijkheid niet zijn.

5. De rol van investeringssteun

Grondgebonden maatregelen lossen een aantal problemen op, maar op zich volstaan ze niet. Voor bedrijfskundige problemen moet gezocht worden naar technische oplossingen die vaak dure investeringen noodzakelijk maken. Hierbij speelt het investeringsbeleid van het VLIF een belangrijke rol.

Een belangrijk aspect is het verkorten van de investeringscycli: niet vijftien of twintig jaar wachten, maar met de steun van het VLIF na vijf of tien jaar al een nieuwe, duurzame investering kunnen doen. Het VLIF geeft ook een duidelijke richting aan van wat goede en minder goede investeringen zijn, omdat het bepaalde investeringen ondersteunt en andere niet.

Het VLIF speelt ook een niet te onderschatten rol voor duurzaamheidsinvesteringen. Die liggen niet eenvoudig omdat er geen directe productiviteits- en efficiëntiewinsten uit voortvloeien. Er wordt op bedrijfsniveau dus geen directe toegevoegde waarde gecreëerd, maar die is er wel voor de publieke diensten die de landbouwer kan leveren. Om dit duidelijk te maken en de investering toch te kunnen vastnemen, geeft het VLIF de juiste richting aan.

Pieter Verhelst concludeert dat het GLB beleidscoherent moet zijn, net als andere beleidsdomeinen. Maar momenteel moet het GLB veel opvangen van beleidsincoherenties in andere beleidsdomeinen, zoals het mededingingsbeleid, het handelsbeleid, het contractenbeleid, het economisch beleid en andere domeinen. Dat kan het GLB niet alleen rechtekken. Ook andere beleidsdomeinen moeten die beleidscoherentie beter inbouwen om daarop een antwoord te bieden.

III. Uiteenzetting door Hendrik Vandamme, voorzitter Algemeen Boerensyndicaat

1. Verschuiving van aandachtspunten in het GLB

Hendrik Vandamme wijst net als Pieter Verhelst op de historische achtergrond van het GLB dat mee aan de basis lag van de Europese Unie. Voedselzekerheid was toen de belangrijkste drijfveer, maar die werd gaandeweg verschoven naar een algemeen voedselbeleid gericht op veilig, goedkoop en gezond voedsel. En aanvankelijk was het ook niet de bedoeling om deels inkomenszekerheid in te bouwen, maar sinds de jaren 90 werden marktinterventies en exportsteun volledig afgebouwd en verschoof het landbouwbeleid richting rechtstreekse steun aan de land- en tuinbouwers in Europa.

Een nieuwe herziening van het landbouwbeleid kwam er eigenlijk al in november 2017 met een mededeling van de Europese Commissie waarbij uitdrukkelijk de link werd gelegd naar de duurzaamheidsdoelstellingen en een belangrijke rol werd gezien voor niet-landbouwspelers in de discussie rond het GLB. Op dat moment werd ook al gesproken over meer autonomie voor de verschillende lidstaten die dus een strategisch plan zouden moeten opmaken.

Slide nr. 2 toont hoe het GLB aanvankelijk werd bekeken en hoe de landbouwers ermee moesten omgaan. Pijler 1 bevatte de marktmaatregelen en de rechtstreekse inkomenssteun. Pijler 2 was belangrijk voor 'public money for public goods' en dus voor publieke diensten inzake plattelandontwikkeling, gekoppeld aan de plattelandssteun waaronder ook het VLIF ressorteert. Beide pijlers doorkruisten elkaar natuurlijk ook wat hun impact betreft op voedselproductie, op milieu en op het platteland in het algemeen.

In de vorige hervorming van het landbouwbeleid voor 2014 tot 2020 was er al een grotere impact van ecologische visies op het GLB. Voedselzekerheid blijft gegarandeerd, maar er is inkomensonzekerheid bij de producenten. Dit zou de voedselzekerheid op langere termijn wel eens kunnen ondergraven.

De 'sustainable development goals', dus de duurzaamheidsdoelstellingen van de Europese Unie, resulteerden recent in de Green Deal waar ook de Farm to Fork-strategie toe behoort. De Europese Commissie spreekt over een moderner en vereenvoudigd GLB en heeft het uitdrukkelijk over een transformatie van de landbouw en het platteland. Een element van de Green Deal is 'Leave no one behind', waaraan een transitiefonds wordt gekoppeld. Voor ABS is het logisch dat de landbouwer mee kan aanschuiven om vanuit dat fonds de verwachtingen te kunnen realiseren die de maatschappij hem oplegt.

2. Vertaling van het GLB in een Vlaams Strategisch GLB-plan

Slide nr. 4 stelt de Green Deal centraal, met rechts verschillende blokken die gelinkt kunnen worden aan het GLB. Maar de zeventien Europese duurzaamheidsdoelstellingen kunnen hier ook aan gelinkt worden en er zijn ook nog de negen kerndoelstellingen van het GLB zelf die elke lidstaat of regio op zijn eigen grondgebied moet realiseren. Vlaanderen moet hiervoor het Vlaams Strategisch GLB-plan uitwerken dat ook nog moet passen in de Visienota 2050 (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 720/1) die in de vorige zittingsperiode werd afgeklopt. Worden er niet te veel taken op de schouders van de landbouwers gelegd?

ABS is tevreden dat 'zorgen voor een eerlijk inkomen voor landbouwers' bovenaan blijft staan bij de vertaling van de negen kerndoelstellingen van het GLB in een Vlaams Strategisch GLB-plan (slide nr. 6). Verder moet 'het concurrentievermogen en de productiviteit duurzaam verhogen' en 'de positie van de landbouwer in de voedselvoorzieningsketen verbeteren'. Daarvoor zijn op Europees niveau al een aantal stappen gezet met de richtlijn tegen oneerlijke handelspraktijken in de agrovoedingsketen. Maar die richtlijn moet nog worden omgezet in federale wetgeving.

De hoekstenen 'de klimaatverandering tegengaan', 'zorgen voor het milieu, water, lucht, bodem als CO₂-opslag' en 'landschappen en de biodiversiteit beschermen' zijn vanzelfsprekend en worden door de Europese Commissie ook uitdrukkelijk opgenomen in de communicatie over het GLB. De landbouwer heeft daar onmiskenbaar een rol in te spelen. Maar er moeten wel goede afspraken worden gemaakt over maatregelen die effectief en uitvoerbaar zijn en wat de voorwaarden zijn voor het realiseren van deze taken.

'De generatiewissel bevorderen' is voor ABS een cruciaal element, niet alleen voor de landbouwer zelf, maar ook voor de voedselzekerheid in het algemeen. ABS zegt al verschillende jaren dat er vanuit het beleid moet worden ingezet op het faciliteren van de instroom van jongeren en nieuwe landbouwers. De landbouwbevolking vergrijsst snel want de gemiddelde leeftijd van de landbouwer is 56-57 jaar en meer dan twintig procent van de geregistreerde landbouwers is 65-plusser. Om het aanbod en de kwaliteit van onze voeding te verzekeren, is dus zeer dringend een generatiewissel nodig die er alleen kan komen als het beroep van land- en tuinbouwer

opnieuw aantrekkelijk wordt gemaakt. En de laatste twee hoekstenen 'het platteland vitaal houden' en 'de kwaliteit van onze voeding en onze gezondheid beschermen' zullen niet gerealiseerd kunnen worden zonder een generatiewissel die jonge mensen in het landbouwberoep laat stappen.

3. Show me the money

3.1. Evolutie van het GLB-budget

Om alles te kunnen waarmaken, zijn er voldoende middelen nodig. Slide nr. 7 van de Europese Commissie over het meerjarig financieel kader toont de evolutie van de besteding van Europese middelen aan de verschillende beleidsdomeinen. Landbouw en Visserij staat in het blauw. Sinds de openstelling van de Europese Unie voor de nieuwe lidstaten kwam er een serieuze knik in de bestedingen voor Landbouw en Visserij. Er werd meer geïnvesteerd in andere beleidsdomeinen als Migratie, Veiligheid, Defensie en Omgeving die voor de nieuwe lidstaten belangrijk waren, om hen op korte termijn mee te krijgen. Dat ziet men in de slide bij de stijgende lijn voor andere beleidsdomeinen.

Het aandeel van het GLB in het Europese budget wordt steeds lager. Voor de huidige GLB-periode is het gemiddelde 37,6 procent, maar in 2020 is dat aandeel reeds gedaald tot 34,7 procent en het meerjarig financieel kader voor de volgende periode 2021-2027 schat het aandeel in 2027 op 26,9 procent.

Een vergelijking van de cijfers voor 2020 en 2027 (slide nr. 8) toont voor de eerste pijler een daling van 4 procent en voor de tweede pijler een daling van 15 procent. Als men de inflatie meerekent, komt dit neer op een daling van respectievelijk 16 en 26 procent. Vanuit deze optiek heeft het Vlaams Strategisch GLB-plan twee belangrijke opdrachten: de middelen van het GLB maximaal inzetten bij diegenen aan wie ze toekomen en zoeken naar synergie met andere beleidsdomeinen, niet alleen op het vlak van beleidskeuzes die worden gemaakt, maar ook budgettair.

3.2. De focus op duurzaamheid

3.2.1. Economie, ecologie en sociale aspecten zijn verweven

In de besteding van het budget legt Europa het accent op duurzaamheid en Vlaanderen deelt die visie. Op slide nr. 9 staat de driepikkel symbool voor die duurzaamheid die voor ABS uit drie facetten bestaat: economie, ecologie en een sociaal vangnet. Een besteding van het budget moet die drie facetten op een gelijkwaardige manier in zich dragen. Als een poot van de driepikkel niet stevig is of minder lang, is het evenwicht zoek.

In overeenstemming met deze visie moet de GLB-steun ingezet worden als essentiële inkomensfactor voor de land- en tuinbouwers, want het is meteen ook de basis voor de duurzaamheidsinspanningen die zij moeten leveren. Zomaar zeggen dat het budget naar beneden kan en dat land- en tuinbouwers steuntrekkers zijn zonder voorwaarden, is echt heel kort door de bocht.

3.3. Steun voor de echte landbouwer en extra's voor nieuwe instappers

Maar even belangrijk is het afdichten van lekken in de GLB-steun, zodat de inkomenssteun toekomt aan de boerende boer die elke dag risico's neemt en die elke dag bezig is met het produceren van voedingsmiddelen.

Bij de definitie van 'actieve landbouwer' is de schaalgrootte van het bedrijf voor ABS niet zo belangrijk. Belangrijker is dat de jonge landbouwer vanuit deze defini-

tie meteen aan zijn trekken kan komen, ook al haalt hij bij de start van zijn activiteiten niet het productie- en inkomensniveau van een rendabel bedrijf. Maar dit geldt ook voor nieuwe landbouwers die vanuit nevensectoren of vanuit een niet-landbouwachtergrond toch interesse tonen. Ook zij moeten een kans krijgen om als landbouwer aan de slag te gaan.

Over het steunpercentage voor jonge landbouwers lopen de visies momenteel nog uiteen. Voor de Europese Raad is het minimaal twee procent, voor Vlaanderen mag het drie zijn en voor het Europees Parlement 4. Elke extra steun is welkom.

3.3.1. Kennisopbouw en investeringen

Blijvende kennisopbouw is in het land- en tuinbouwberoep uiterst belangrijk. In de vorming moet het aspect duurzaamheid zeker aan bod komen, maar ook het bijhouden van de razendsnelle technologische ontwikkelingen. Dat maakt voldoende advies, ondersteuning en begeleiding on the job noodzakelijk. Europa ziet ook mogelijkheden om innovatieve samenwerkingsverbanden te ondersteunen vanuit het beleid en het Europese landbouwbudget.

Maar duurzame landbouw kan ook via technologische innovaties enorme stappen zetten. ABS ziet het VLIF daarom graag verder evolueren naar een werking die nog meer op maat is van de land- en tuinbouwers die steun en advies nodig hebben om een aantal investeringen te kunnen waarmaken. Deze investeringen zijn niet alleen nuttig vanuit bedrijfseconomische overwegingen als het verhogen van de productiviteit, veiligheid en duurzaamheid. Er zijn ook niet-productieve investeringen die bijvoorbeeld voor dierenwelzijn, geurhinder en duurzaamheid het verschil kunnen maken. Die investeringen wil een landbouwer ook wel doen, maar dan verwacht hij van de overheid dat hij hiervoor extra ondersteund wordt. En die ondersteuning mag er zijn voor iedere echte landbouwer, groot of klein.

Op technisch vlak, wat het invullen van maatregelen betreft, zijn drempels belangrijk om in aanmerking te kunnen komen voor steun. Hiervoor kan men criteria selecteren als het minimuminkomen dat gehaald wordt uit landbouwactiviteiten, en dit vergelijken met het inkomen dat wordt gehaald uit niet-landbouwactiviteiten. Dat zijn technische discussies, maar die mogen gerust gevoerd worden.

3.4. Vergroening en de ecoregelingen

3.4.1. Conditionaliteit op maat van Vlaanderen

De vergroening wordt ingekanteld in de conditionaliteit en wordt dus verplicht. Daarnaast zijn er ecoregelingen die vrijwillig kunnen worden opgenomen. ABS rekt erop dat de uitwerking ervan op maat van Vlaanderen zal gebeuren, rekening houdend met bestaande situaties en van daaruit kijkend naar wat haalbaar en uitvoerbaar is. Of de steun voor de ecoregelingen in de eerste pijler op twintig of dertig procent moet liggen, is een eerder strategische overweging om al dan niet voldoende interesse voor ecoregelingen te kunnen wekken.

Maar de landbouwer zal zich niet alleen uit financiële overwegingen inschrijven in ecoregelingen. Zijn keuze zal voor een groot deel afhangen van de mogelijkheden op zijn bedrijf: de structuur van het bedrijf, perceelstructuur, ligging van de percelen dichtbij of verderaf gebieden waar er plannen zijn vanuit andere beleidsdomeinen. Dat maakt het niet eenvoudig om in ecoschema's of ecoregelingen mee te gaan.

3.4.2. Economische realiteit versus ecologische wensen

Er zal binnen het GLB moeten gezocht worden naar synergie tussen de eerste en tweede pijler. De ecoregeling kan geen belemmering zijn om beheersovereenkomsten die in de tweede pijler kunnen worden gesloten, minder te belonen. Rekening houdend met de ecologische noden moet altijd worden afgetoetst wat de economische realiteit van de landbouwer is, want hij moet vanuit zijn activiteiten altijd een inkomen kunnen opbouwen.

Het is zeer jammer dat in het Vlaamse regeerakkoord al een voorafname is gedaan van de discussie over het GLB en het al dan niet voortzetten van gekoppelde steun. In bepaalde regio's in Vlaanderen is blijvend grasland de voorbije jaren onder druk gekomen, enkel en alleen door marktomstandigheden waardoor zoogkoeienhouderij al sterk werd verminderd. Het is dan ook de vraag of het een verstandige keuze is om de zoogkoeienpremie af te bouwen, terwijl er weinig alternatieven zijn voor de veehouderij, die toch de drijvende kracht is achter het behoud van blijvend grasland.

Net als Boerenbond ziet ABS een rol weggelegd voor de zoogkoeienhouderij in het kader van lokale duurzame voedsel- en vleesproductie, gecombineerd met maatregelen voor het behouden van blijvend landschap. De coronacrisis heeft aangetoond dat de Vlaming sterke interesse heeft in lokale voedselproductie.

3.5. Klimaat- en ecoslimme landbouwer

Er is een rol weggelegd voor de Vlaamse landbouwer die op een verstandige manier omgaat met klimaatomstandigheden en die ook rekening houdt met ecologische vragen en omgevingsvragen.

De klimaat- en ecoslimme landbouwer is de spil in het Vlaams Strategisch GLB-Plan. Hij is een economische speler op het platteland die inkomen wil halen uit zijn activiteiten en daarvoor ook aandacht heeft voor klimaatuitdagingen. Hij is bereid om zich aan te passen aan klimaatveranderingen, heeft aandacht voor zijn bodemkwaliteit en de toestand van zijn perceel. Dat is nodig, want iedereen die actief is op het platteland heeft er belang bij dat de bodem in een goede conditie verkeert, dat het koolstofgehalte in zijn bodem op niveau blijft en dat hij er alles aan doet om de koolstofopbouw in de bodem waar te maken.

Door het behouden van blijvend grasland kan de landbouwer bijdragen tot het vasthouden van koolstof in die bodem, en broeikasgasreductie staat al lang op de klimaatagenda. Er is ook een werkgroep die werkt rond het verminderen van methaanuitstoot door herkauwers en er werd al een actieplan opgemaakt voor de vermindering van de enterische emissies bij herkauwers door technologische ingrepen, huisvesting en bijsturing van voederrantsoenen.

De klimaatslimme en ecoslimme landbouwer is elke dag bezig met biodiversiteit. Door het steeds toenemende aantal beheersovereenkomsten, door de inspanningen op het vlak van vergroening in het kader van de eerste pijlerwerking en door startende ecoregelingen.

Water van goede kwaliteit is ook voor de landbouwer belangrijk als drinkwater voor dieren en groeiwater voor gewassen. Daar besteedt een landbouwer vandaag al aandacht aan, al moet het in bepaalde regio's nog beter worden in uitvoering van de kaderrichtlijn Water.

De slogan 'Wij bieden u dit landschap gratis aan' is bekend. De landbouwer doet graag aan landschapsbeheer, maar hij heeft hiervoor tijd en middelen nodig. Een marktconforme vergoeding voor de eco-inspanningen is niets te veel gevraagd.

De conclusie is 'No farmer, no food, no future'. Als er geen boer is, is er geen eten en als er geen eten is, dan is er geen toekomst meer. De landbouwer vraagt respect voor wat hij doet en wil net als iedereen een inkomen verwerven uit zijn arbeid die voor een deel bestaat uit het leveren van publieke diensten.

IV. Uiteenzetting door Steven Van Passel, professor Universiteit Antwerpen

1. Verwachtingen van wetenschappers over het nieuwe GLB

Professor *Steven Van Passel* verwijst naar de hoorzitting van 3 juni 2020 in de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid over de impact van de coronacrisis op landbouw, visserij en platteland, en ideeën voor een toekomstgericht beleid (*Parl.St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 386/1). Tijdens deze hoorzitting gaf hij een aantal aanbevelingen als ondertekenaar van de open brief van ongeveer 3600 wetenschappers om duurzaamheidsuitdagingen mee te nemen bij de uittekening van het nieuwe GLB dat in principe in 2020 zou moeten afgerond worden. Het manifest werd gepubliceerd in het tijdschrift *People and Nature* en is publiek raadpleegbaar, samen met de lijst van ondertekenaars <https://doi.org/10.1002/pan3.10080>.

Het GLB heeft zijn verdiensten qua voedselvoorziening en voedselveiligheid, maar het heeft ook een impact op biodiversiteit, klimaatverandering, bodemerosie, landdegradatie en dergelijke. In het manifest vroegen wetenschappers om deze problemen aan te pakken bij de hervorming van het GLB.

Slide nr. 4 bevat een aantal zorgwekkende vaststellingen van wetenschappers en er werd uitgekeken naar de inhoud van het nieuwe GLB en de invulling van de Green Deal, in de hoop dat aan hun bezorgdheden werd tegemoetgekomen. Maar onderzoeker Guy Pe'er noemde de huidige voorstellen "een drama voor natuur en klimaat".

2. Reflectie over de GLB-hervorming

Het budget van het GLB is dan wel gedaald in vergelijking met vorige decennia, maar het gaat met 387 miljard euro nog steeds over een heel groot bedrag dat zo nuttig mogelijk moet worden ingezet voor een effectief beleid.

Er werd opnieuw gekozen voor directe steun, maar dat is geen echte hervorming. Vorige sprekers argumenteerden dat de directe steun eigenlijk een vergoeding is voor de publieke diensten die de landbouwer levert, maar er werd geen enkele koppeling of opsomming gemaakt met de publieke diensten die hiervoor moeten geleverd worden. Er kan dus moeilijk gesteld worden dat dit een voorbeeld is van goed beleid.

Het is problematisch dat de steun nog altijd kan leiden tot verhoogde externe kosten die niet vervat zitten in de prijzen van de aangeboden producten. Die externe kosten zullen doorsijpelen naar het milieu en de omgeving.

Er kan ook gesteld worden dat in het GLB te weinig middelen werden uitgetrokken voor een effectieve beperking van de klimaatsverandering. Er hangt dus veel af van de vertaling van het GLB in de strategische plannen van elke lidstaat en of zij nog bijkomende maatregelen willen financieren.

Er is weinig aandacht voor milieumonitoring en handhaving. De vraag is dus of er wel voldoende verandering is van inspanningsverbintenissen naar resultaatsverbintenissen, want de verandering van compliance naar performance was een heel belangrijke opmerking van wetenschappers.

Momenteel wordt binnen de Europese instellingen nog onderhandeld over de steun voor ecoregelingen die tussen de twintig en dertig procent zal bedragen, maar dat zal voor Vlaanderen een minder grote impact hebben.

3. Suggesties voor Vlaanderen

Uiteindelijk moet het Vlaams Strategisch GLB-plan net als in elke Europese lidstaat een concrete invulling geven aan het lokale landbouwbeleid. Dat moet uiteraard gebeuren binnen de grenzen van het GLB om het level playing field binnen de EU te bewaren, maar er zijn voldoende mogelijkheden om nog op te schuiven in de richting die door wetenschappers werd aangegeven.

Europees commissaris Frans Timmermans wees in juni 2020 in volgende bewoordingen op het belang van deze strategische plannen: "The success of the approach set out in the Commission's proposal relies substantially on the quality of the CAP Strategic Plans, which Member States will draw up, taking advantage of significant flexibility afforded them."

Het is niet toevallig dat naar de significante flexibiliteit wordt verwezen, want het was een belangrijke vraag van de lidstaten om de richtlijnen van het GLB op maat van regionale noden te kunnen modelleren. Ruw geschat gaat het voor Vlaanderen over 229 miljoen euro directe steun en 100 miljoen euro in de tweede pijler die als hefboom gebruikt kunnen worden om een goed beleid te voeren.

De volgende uiteenzetting is gebaseerd op de voorstellen van het Europees Parlement die iets positiever zijn dan deze van de Europese Raad.

3.1. Verschuif directe steun naar agromilieu- en klimaatmaatregelen

De concrete aanbeveling luidt: "Kies om maximaal (12 procent) van de directe steun van pijler 1 te verschuiven naar plattelandsontwikkeling in pijler 2 om het beleid met voldoende hefboom te kunnen realiseren, en gebruik deze middelen volledig voor AgroMilieuKlimaatMaatregelen."

Volgens het Europees Parlement kan tot twaalf procent van de middelen van de directe steun verschoven worden naar de tweede pijler. In die tweede pijler zijn er middelen voorzien om aan landbouwers steun te verlenen voor ecoregelingen en voor agromilieu- en klimaatverbintenissen die zij vrijwillig op zich willen nemen. De verschuiving van deze middelen naar de tweede pijler zal volledig ten goede komen aan plattelandsontwikkeling, want de ecoregelingen en verbintenissen waar de landbouwer op inschrijft zijn verbonden aan concrete voorwaarden. In het Vlaams Strategisch GLB-plan kunnen daarvoor resultaatsverbintenissen worden opgenomen.

3.2. Zet maximaal in op agromilieu- en klimaatmaatregelen

De concrete aanbeveling luidt: "Kies maximaal om het budget plattelandsontwikkeling (>35 procent) en budget ecoregelingen (>30 procent) in te zetten voor AMKM."

Dit voorstel houdt in dat in Vlaanderen minimaal 35 miljoen euro kan worden ingezet voor AMKM. Dat bedrag kan nog aanzienlijk stijgen als rekening wordt gehouden met de eerste suggestie om middelen van pijler 1 naar pijler 2 te verschuiven zodat die beter kunnen ingezet worden voor plattelandsontwikkeling. Hier kunnen de doelstellingen beter dan onder pijler 1 geformuleerd worden en kan ook een traject worden uitgezet dat over verschillende jaren loopt. Tussendoelen kunnen helpen om bijstellingen te doen op basis van metingen en controles.

3.3. Evalueer en sanctioneer de conditionaliteit en AMKM zo goed mogelijk

De concrete aanbeveling luidt: "Wees streng en rechtvaardig bij de beoordeling van de nieuwe randvoorwaarden bij de toekenning directe steun (GAECs) en voor de evaluatie (resultaat > inspanning) van de ecoregelingen."

Vanuit het standpunt van een goed beleid kan men niet anders dan streng en rechtvaardig zijn bij het beoordelen van de nieuwe randvoorwaarden in het GLB en het Vlaams Strategisch GLB-plan, want anders heeft het opleggen van voorwaarden geen zin. Dat geldt zowel voor de conditionaliteit waar ook de directe steun moet aan voldoen als voor de evaluatie van AMKM.

Als iedereen de randvoorwaarden altijd vlot haalt, kan het beleid zich ook afvragen of die randvoorwaarden wel goed werden geformuleerd, opgevolgd en ook gecontroleerd, want dat is een aandachtspunt.

3.4. Zet meer in op biodiversiteit

De concrete aanbeveling luidt: "Kies voor 10 procent areaal biodiversiteit. Bufferstroken, braakland, heggen, niet-productieve bomen en vijvers (GAEC+ecoregeling)."

Met het aanleggen van bufferstroken, braakland, heggen, niet-productieve bomen en vijvers wordt de biodiversiteit gestimuleerd. De conditionaliteit plus ecoregelingen moeten zo worden ingezet dat hier op termijn tien procent van het areaal aan voldoet. Uiteraard kan dat niet onmiddellijk worden gerealiseerd in Vlaanderen, maar het moet wel een streven zijn om dat de komende periode van zeven jaar te realiseren.

3.5. Bouw de gekoppelde steun af

De concrete aanbeveling luidt: "Schaf de gekoppelde steun zo snel mogelijk af (en dus al in 2023 en niet pas in 2027) en vermijd dat het 'alternatief' intensieve landbouwpraktijken versterkt."

In tegenstelling tot het betoog van Pieter Verhelst en Hendrik Vandamme staat Steven Van Passel volledig achter het voornemen van de Vlaamse Regering om de zoogkoeienpremie als gekoppelde steun af te bouwen, want zowel vanuit economisch standpunt als voor de realisatie van de doelstelling is dat een inefficiënt instrument.

Reeds twee hervormingen lang wordt aangekondigd dat deze maatregel zal worden afgeschaft, maar dat ligt voor de rundveehouderij niet gemakkelijk. Toch is het advies om hier niet tot 2027 mee te wachten en een duidelijk traject op te bouwen om die landbouwers zo eerlijk en goed mogelijk te informeren over wat er zal wegvallen. En er moeten steunmaatregelen en alternatieve verdienmodellen worden uitgewerkt, maar die mogen in elk geval de milieu-impact van intensieve veehouderij niet doen toenemen.

3.6. Wees spaarzaam met investeringssteun voor materiële activa

De concrete aanbeveling luidt: "Wees spaarzamer met investeringssteun in materiële activa (nu >50 procent) en kies voor een afbouwscenario (tot bijv. 30 procent) en voor een milieu+klimaattoets (ook voor tweede-orde-effecten en regionale impact) om lock-in te vermijden."

Bekeken vanuit duurzaamheid ging de meerderheid van de interventies van het programma naar minder interessante aspecten. Boerenbond spreekt terecht van

een lange investeringshorizon tot twintig jaar voor de landbouwers, en een geleidelijke vermindering is dan ook noodzakelijk. Maar de budgetten gingen voor meer dan vijftig procent naar materiële activa en dat zou bijvoorbeeld kunnen gaan naar dertig procent.

Voor tweedeorde-effecten zou de duurzaamheidstoets iets strenger moeten zijn inzake milieu en klimaat. Het subsidiëren van mestopvang kan op korte termijn een goede oplossing zijn, maar op lange termijn is het dat veel minder want gericht op symptoombestrijding. Men moet voorkomen dat investeringen in minder duurzame oplossingen niet voor nieuwe lock-ins zorgen met een nieuwe lange investeringshorizon.

Het evalueren van de regionale impact is veel moeilijker want het is niet eenvoudig om dat alleen binnen het landbouwbeleid aan te pakken. Daarvoor moeten echt regionale plannen ontwikkeld worden waar elk beleidsdomein zijn rol in speelt. Maar op landbouwgebied zou je dan bijvoorbeeld voor een regio waar er minder kans is op investeringssteun, een transitie kunnen opzetten om die regio op een andere manier te helpen.

3.7. Ondersteun duurzame innovatie en alternatieve verdienmodellen

De concrete aanbeveling luidt: "Ondersteun maximaal duurzame innovatie (= eerste keer op de markt) en de ontwikkeling van 'alternatieve' verdienmodellen."

Echte innovatie betekent de eerste keer iets op de markt brengen. Dat verdient extra ondersteuning want het helpt om voorop te lopen in de vernieuwing, echte veranderingen te realiseren, en later eventueel terugverdieneffecten te genereren als de techniek of het model kan worden doorverkocht.

Er hoeft niet altijd geïnvesteerd te worden in materiële activa. Het is vaak nuttiger om te investeren in alternatieve verdienmodellen die dus meer vernieuwend zijn. Investeringsactiva zijn vaak investeringen in tweedeorde-effecten die niet altijd op lange termijn duurzaam zijn.

3.8. Zet in op herverdeling van de inkomenssteun en op interne convergentie

De concrete aanbeveling luidt: "Zet minimum 10 procent (>6 procent) van het budget in voor herverdeling van de inkomenssteun en ga zo snel mogelijk voor convergentie van hectarepremie (100 procent tegen uiterlijk 2027)."

Vorige sprekers gaven aan dat een betere verdeling van de rechtstreekse steun tussen grote en kleine boeren in Vlaanderen niet echt een cruciaal element is omdat de verschillen tussen grote en kleine bedrijven hier veel kleiner zijn dan in andere landen. Maar kan men toch niet stellen dat er een probleem is als 20 procent van de landbouwbedrijven 54 procent van de rechtstreekse steun opstrijkt? Het is minder belangrijk, maar toch een aandachtspunt.

3.9. Ondersteun de jonge landbouwers

De concrete aanbeveling luidt: "Kies maximaal (2-4 procent van inkomenssteun) voor ondersteuning van jonge landbouwers (top-up hectaresteen + investeringssteun)."

Hopelijk haalt het voorstel van het Europees Parlement het om een aanvullend bedrag van vier procent per subsidiabele hectare in te zetten als ondersteuning van jonge landbouwers, jonger dan veertig jaar. Zij verdienen ook maximaal voorrang bij investeringssteun en misschien moet alleen voor hen nog een ondersteuning voor

investeringen in materiële activa worden gereserveerd. Maar dat is geen discussiepunt want iedereen is ervan overtuigd dat de generatiewissel moet lukken.

3.10. Geef meer bedrijfsondersteuning voor duurzaam natuurbeheer

De concrete aanbeveling luidt: "Blijf inzetten op bedrijfsondersteuning op maat en gebruik minstens 50 procent (>30 procent) van het budget om landbouwers te ondersteunen bij klimaatmitigatie, en -adaptatie en duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen en ter bescherming van biodiversiteit (met een 'effectieve' koppeling met het economisch advies)."

Via het Europese AKIS kan informatie worden verzameld om de bedrijfskennis op punt te stellen en het Vlaamse KRATOS geeft raad op maat. Het is zeer nuttig om in te zetten op bedrijfsondersteuning en bedrijfsadvies, maar het economische advies moet ook aan advies over milieu en klimaat worden gekoppeld zodat landbouwers meer oog krijgen voor de milieumodules.

De overheid moet zorgen dat hiervoor niet alleen het verhoogde budget wordt uitgegeven, maar ook dat er effectief mee aan de slag gegaan wordt, samen met de koppeling aan concrete actiepunten.

3.11. Plooi niet terug en betrek de stakeholders bij de opmaak en uitvoering van het beleid

Het Vlaams Strategisch GLB-plan wordt voorbereid samen met de klankbordgroep. Het moet gezegd dat Vlaanderen in vergelijking met andere lidstaten vooroploopt in deze brede aanpak. Maar dat mag niet enkel een formaliteit zijn. Er zullen voortaan verslagen worden gemaakt en er mogen best wel wat meer wetenschappers bij betrokken worden. De kwaliteit van het overleg moet met de deelnemers worden afgetoetst.

3.12. Wees voldoende flexibel bij de bepaling van de 'actieve landbouwer' en sluit geen alternatieve verdienmodellen uit

Deze aanbeveling strekt ertoe om in de beperkende definitie van landbouwer voorzichtig te zijn. 'Echte' landbouwers suggereert dat er ook 'valse' landbouwers zijn. Daarnaast mogen geen alternatieve verdienmodellen worden uitgesloten zoals reeds eerder werd gesteld.

3.13. Werk mee aan de uitbouw van Europese observatoria voor landbouwmarkten

Europa bouwt observatoria uit om voor verschillende landbouwproducten de markten te observeren. Op deze wijze worden belangrijke data verzameld. Die kunnen nuttig worden aangewend voor wetenschappelijk onderzoek, maar ook om de markten en de productie tijdig bij te kunnen sturen.

In eigen land is er het federale prijsobservatorium en ook Boerenbond beschikt over interessante data. Als Vlaanderen deze informatie kan aanvullen met Europese data blijft het bij de koplopers.

3.14. Reserveer een deel van de directe hectaresteen als crisisreserve

Het aanleggen van een crisisreserve verdient de nodige aandacht. Crisissen komen vaak onaangekondigd maar de impact ervan kan vaak beperkt worden door onmiddellijk in te grijpen. Het is best om hier een reserve voor aan te leggen.

3.15. Kies resoluut voor 'duurzaamheidsuitzondering' bij mededingingsbeleid (verticale samenwerking)

Steven Van Passel verwijst naar Pieter Verhelst die in zijn uiteenzetting sterk heeft gepleit voor beleidscoherentie voor alle beleidsdomeinen. Het is een aanbeveling om voor het mededingingsbeleid aan te sturen op een duurzaamheidsuitzondering. Verticale samenwerking is niet het meest voor de hand liggend of het meest eenvoudige, maar toch kan dat een belangrijke verbetering betekenen.

3.16. Ondersteun producentenorganisaties, brancheorganisaties en interbranche-organisaties maximaal

Hetzelfde pleidooi als in het vorige punt geldt voor het ondersteunen van organisaties die de belangen van een bepaalde sector of een bepaald product behartigen en die daarin eventueel ook onderling kunnen samenwerken.

3.17. Neem meetbare indicatoren op in het Vlaams Strategisch GLB-plan

De concrete aanbeveling luidt: "Wees voldoende ambitieus bij de opmaak van het Vlaams Strategisch GLB-plan met meetbare indicatoren (EU zal eerder remediëren dan straffen)."

Steven Van Passel vreest dat Vlaanderen niet al te ambitieus wil zijn in het uitzetten van meetbare indicatoren omdat het geen Europese budgetten wil mislopen indien de doelen niet gehaald worden. Maar het is de bedoeling van Europa om eerder te remediëren dan te straffen. En dat zal zeker het geval zijn als de doelstelling eerder als ambitieus gekwalificeerd worden. Het advies is dus om voldoende ambitieus te zijn zonder de vrees om middelen te verliezen.

3.18. Koppel het handelsbeleid aan de 'juiste' duurzaamheidsvoorwaarden bij zowel import als export

In de hoorzitting van 3 juni 2020 over de impact van de coronacrisis op landbouw, visserij en platteland, en ideeën voor een toekomstgericht beleid pleitte Steven Van Passel reeds voor enige consistentie van Europa inzake duurzaamheidsvoorwaarden. Het is immers vreemd dat voor de interne markt sterke duurzaamheidsvoorwaarden gehanteerd worden, terwijl voor producten die via handelsakkoorden geïmporteerd worden geen of afgezwakte eisen inzake duurzaamheid worden opgelegd.

Ook Pieter Verhelst stelde voor om de juiste duurzaamheidsvoorwaarden bij zowel import als export op te leggen. Op deze wijze is het mogelijk om de juiste steun toe te kennen voor publieke diensten inzake duurzaamheid binnen Europa, terwijl er ook een koppeling wordt gemaakt met zowel import als export. En deze koppeling hoeft niet beperkt te worden tot milieu- en klimaatdoelstellingen.

3.19. Versterk samenwerking met focus op innovatiegroepen (EIP) en minder op LEADER

Samenwerking binnen een European Innovation Partnership is veel uitdagender dan samenwerking binnen LEADER omdat de eisen er veel hoger liggen. De kans dat EIP-samenwerkingen voor de toekomst meer winsten opleveren, is dan ook groter.

3.20. Vergeet GMO-groenten en -fruit niet en probeer daar beleidshefbomen in te bouwen

Het is belangrijk om in de gemeenschappelijke marktordening van groenten en fruit ver vooruit te denken en op tijd de nodige beleidshefbomen in te bouwen. Het betreft wel een onrechtstreekse steun van de Vlaamse overheid, maar de belangen voor de versmarkt kunnen moeilijk onderschat worden.

V. Uiteenzetting door Freek Verdonckt, medewerker Landbouw en Platteland, Natuurpunt

1. Wat gebeurde er in Europa?

Freek Verdonckt vindt het haast karikaturaal hoe Europa telkens weer grondige hervormingen onderuit kan halen, ongeacht de brede wetenschappelijke en maatschappelijke consensus over een aantal zaken dat niet goed functioneert.

De verontwaardiging is momenteel groot omdat de ingediende voorstellen geen antwoord bieden op de mislukte groene ambities van het huidige GLB. Er zijn genoeg studies die aantonen dat de vergroeningsoperatie van het vorige GLB niet bepaald effectief was. Maar de voorstellen bevatten ook geen sociaaleconomische correctie van onevenwichten en excessen in het landbouwspeelveld, zowel op Europees als op Vlaams niveau.

Het is cruciaal dat de voedselproductie binnen de milieugrenzen gebeurt en dat het biodiversiteitsverlies stopt. Maar het is eveneens cruciaal dat landbouwers daar hun economische bedrijfsvoering uit kunnen halen. Dat staat ook zeker voorop. In het andere geval zullen de boeren hun gronden verlaten ten bate van agro-industrie waardoor het halen van milieu- en biodiversiteitsdoelen in de praktijk nog moeilijker te integreren is in de bedrijfsvoering.

De voorstellen voor een nieuw GLB bleven ver onder de verwachtingen. Dat vinden ook talrijke wetenschappers waar professor Van Passel reeds naar verwees. Als de landbouwlobby bij de output van de recente Europese GLB-stemming triomfeert dat er geen Green Dealdoelen zullen betaald worden met boerengeld, dan leest dat toch wat cynisch. In elke economische sector wordt die groene omwenteling vanuit het Europese gedachtegoed gevraagd en zal dat moeite kosten. Waarom dan niet in het Europese landbouwbeleid, dat nota bene een derde van het Europese budget behelst? Men mag niet uit het oog verliezen dat door het louter economische verhaal centraal te stellen en het biodiversiteitsverlies te minimaliseren dit landbouwbeleid op termijn het natuurlijk productiekapitaal en dus ook de voedselzekerheid in gevaar brengt. En voedselzekerheid garanderen, staat ook in het VWEU centraal.

2. Hoe loopt het in de klankbordgroep?

Op Vlaams niveau willen sommigen inzetten op verder verduurzamen en verduurzamen versnellen, maar Natuurpunt leest daarin toch vooral een eufemisme van business as usual indien men de sprong niet durft te maken van inspanningsverbintenissen naar resultaatsverbintenissen. Want dat laatste maakt het meetbaar of de door Europa opgelegde doelen over bijvoorbeeld waterkwaliteit, bodemerosie en biodiversiteitsverlies al dan niet worden gehaald.

De gesprekken in de klankbordgroep worden door Natuurpunt eerder ervaren als een consultatie en zeker niet als participatie. Er is weinig transparantie over syntheses en beleidsoverwegingen die gemaakt worden naar aanleiding van ingediende adviezen. Nochtans is de inbreng van het middenveld in het GLB-debat een aanbod om aan een gedragen landbouwbeleid te werken.

Het is ook pijnlijk dat via de openbaarheid van bestuur de input op de interventiefiches dit voorjaar al gedeeld werd met de landbouworganisaties, terwijl andere leden van de klankbordgroep die moesten opvragen en ze uiteindelijk pas in september kregen. Het is zeker legitiem dat een aantal zaken op hun haalbaarheid worden gecheckt in de landbouwsector, maar het is even legitiem dat die haalbaarheid op hetzelfde moment ook bij de natuur- en milieuorganisaties kan worden nagegaan.

Het recente stakeholderoverleg was positiever en er werd al wat meer informatie gegeven, maar er werd nog geen totaalvisie gedeeld of een marsrichting aangegeven voor het Vlaams Strategisch GLB-plan. Er wordt wel verwezen naar het principe van no gold plating en de Europese voorstellen komen aan bod, maar er is onvoldoende zicht op de eigenlijke voorstellen om een antwoord te krijgen op het al dan niet realiseren van de Green Dealdoelen of de Vlaamse milieudoelen.

Verloopt het proces interactief? Neen, zo kan het niet gesteld worden. Er worden voorstellen voorgelegd en men wacht op reacties. Die worden op een aantal uitzonderingen na meestal weerlegd. Het beleidsdomein Omgeving heeft een aantal voorstellen ingediend dat niet in lijn ligt met de voorstellen van het beleidsdomein Landbouw. Natuurpunt heeft geen zicht of daarover al afstemming is gebeurd en het heeft daar als lid van de klankbordgroep vragen bij.

Met een onvoldragen overlegproces in de klankbordgroep wordt de kans gemist op een breed gedragen strategisch plan. Zonder zo'n draagvlak wordt eigenlijk nu al een kiem gelegd voor een jammerlijke polarisatie tussen landbouw en natuur in de komende jaren.

3. Groene architectuur – pijler 1

Het debat over de randvoorwaarden versus directe steun is enigszins overruled door Europa dat vasthoudt aan de zestig procent ringfencing voor directe steun, waarmee de facto de slagkracht van die andere groene motor (de ecoregelingen) beperkt zal blijven. Maar is het dan niet logisch dat voor die zestig procent directe steun goed functionerende randvoorwaarden worden verwacht? En dat men dan overgaat van inspanningsverbintenissen naar resultaatsverbintenissen? Maar het Departement Landbouw en Visserij houdt zich vast aan het strikte wettelijke minimum en stelt dat er niet noodzakelijk een samenhang is tussen de randvoorwaarden en de specifieke Vlaamse relevante noden die uit de SWOT naar voor komen. Dat is spijtig en het strategisch plan verliest daarmee aan Vlaamse relevantie.

Freek Verdonckt geeft een paar voorbeelden. Voor een zinvolle discussie over het erosiebeleid is er informatie nodig. Voor welk perceel werden welke erosiemaatregelen genomen? Die informatie wordt nog steeds niet in de landbouwaangifte opgenomen. En als zowel Natuurpunt als het beleidsdomein Omgeving die suggestie doen, wordt ze onhaalbaar geacht. Hetzelfde geldt voor het bodempaspoort per perceel waarvan de meerwaarde algemeen erkend wordt. Dat wordt buiten de randvoorwaarden gehouden. Het valt op hoe in dit debat verschillende percepties ontstaan over randvoorwaarden. Wat in principe controleerbare condities zouden moeten zijn om binnen een wettelijk kader aan landbouw te kunnen doen, wordt door gesprekpartners geframed als een politiestaat met overbodig veel regeltjes. Zo'n semantisch debat over de randvoorwaarden is eigenlijk niet aan de orde en verhindert om concrete stappen vooruit te zetten.

Er wordt ook vaak gesteld dat landbouwers zouden afhaken als de randvoorwaarden te hoog liggen of te strak worden gecontroleerd en dat Vlaanderen er daardoor op milieuvlak op achteruit zou gaan. Die denkpiste is niet relevant. Het respecteren van quasi alle milieuregels bij het uitoefenen van landbouwpraktijken geldt voor iedereen, of men nu steun trekt uit het GLB of niet. De discussie over de randvoorwaarden moet dus zuiverder worden gevoerd. Een meetbare controle en consequente handhaving van de randvoorwaarden leiden uiteindelijk tot een beter resultaat voor iedereen die wel de moeite doet om de regels te volgen.

Over de ecoregelingen werd gezegd dat er een relatieve consensus bestaat, maar dat moet genuanceerd worden. De ecoregelingen werden ontworpen door de Europese Commissie als vliegwielen om extra ambities uit de biodiversiteitsstrategie

Farm to Fork hard te maken. De basismaatregelen worden vooral vanuit een economische invalshoek en met minimale toegevingen aan productiecapaciteit ontworpen, maar de maatregelen die hiervoor in aanmerking komen, zijn op ecologisch vlak niet de meest effectieve.

Binnen de klankborggroep werd een beperkt aantal ambitieuzere ecoregelingen aangeboden, maar veel partijen hadden daar duidelijk meer van verwacht. Door ook die weinig effectieve instapniveaus te behouden, zal het nettoresultaat van die ecoregelingen vermoedelijk een slag in het water zijn om bijvoorbeeld de biodiversiteitscrisis in landbouwgebied te kenteren. Die evolutie is ook merkbaar in de vergroeningsregels van het huidige GLB.

Bijgevolg hoort een aantal actuele instapmaatregelen niet thuis onder de categorie ecoregelingen met beloningsbeleid, maar eerder onder de courante landbouwpraktijken die onder de conditionaliteit van de directe steun horen te vallen. Voorbeelden zijn teeltrotatie en precisielandbouw, maar ook het louter behoud van grasland zonder enige bijkomende voorwaarde voor bijvoorbeeld maaibeheer, bemesting of gebruik van gewasbescherming. Als dit soort gangbare praktijken geconsolideerd wordt als ecoregeling, is al een groot deel van het budget opgebruikt voor men aan de echte oplossingen kan beginnen.

Er wordt gezegd dat het afserveren van de gekoppelde steun een gemiste kans is. Maar het is eerder een gemiste kans dat er in Vlaanderen nog steeds geen heldere toekomstvisie werd uitgeschreven voor de subsector die nochtans een belangrijke meerwaarde kan creëren voor landschapsherstel en biodiversiteit, met name de rundveesector.

Het kan verbazen dat uitgerekend een vereniging als Natuurpunt een lans breekt voor een Marshallplan voor de Vlaamse rundveehouderij, maar het ziet daarin een kans om de meerwaarde voor koolstofopbouw en biodiversiteit te koppelen aan een groene relance en het scheppen van nieuwe perspectieven binnen de rundveesector. En zo'n relance gebeurt beter op korte termijn dan met een lange uitfasering.

Natuurpunt erkent de nood aan investeringssteun, maar die mag best wat gericht zijn. Als het verkorten van de investeringscyclus betekent dat men al na vijf in de plaats van na twintig jaar een nieuwe stal kan bijzetten, dan is de vraag wat het nut van een investeringsfonds is in het kader van een nettoverduurzamingsoperatie. Er zijn met andere woorden veel te weinig randvoorwaarden voor de investeringssteun die reboundeffecten vermijden en die rekening houden met de cumulatieve milieudruk. Voor de agromilieu- en klimaatmaatregelen en de beheersovereenkomsten is het bilan beter, maar is genuanceerde kritiek toch aan de orde. Deze programma's blijven relatief bescheiden in omvang en dus ook in effect en dreigen eigenlijk een rol te krijgen als groene excuustruus van een eerste pijler die biodiversiteit links laat liggen.

Een overlap in doelstellingen en in maatregelen tussen de randvoorwaarden in de eerste pijler en de maatregelen in de tweede pijler is niet wenselijk. Elk niveau heeft zijn verantwoordelijkheid en die balans zit vandaag niet goed. De essentiële groene basisnatuurkwaliteit en milieuzorg die het landbouwgebied nodig heeft moeten eigenlijk in de eerste pijler worden opgeleverd via randvoorwaarden en ecoregelingen. Maar dit wordt vandaag in belangrijke mate verschoven naar de tweede pijler die daar slechts een anekdotisch budget voor heeft en er nog minder de verantwoordelijkheid voor draagt. De marge voor een echt breed opgeschaalde vergroening wordt dan wel heel klein.

Een vrijblijvend bloemenstrookje en grasstrookje bieden noch de mindset noch het areaal om de biodiversiteitscrisis op te lossen of hardnekkige milieuproblemen aan

te pakken. De tien procent biodiversiteitsareaal die wetenschappers vragen en die verankerd staat in die Farm to Forkstrategie, is de echte basis die nodig is voor een biodiversiteitsvriendelijk landbouwgebied. Dat doel moet gekoppeld worden aan maatregelen in de eerste pijler. De tweede pijler moet echt de champions league worden van het landbouwbeleid en daar moet men inzetten op hogere ambities en hogere doelen.

4. Hoe moet het verder?

Op Europees vlak zou een terugtrekking van de actuele GLB-voorstellen en het herschrijven ervan inhoudelijk de beste oplossing zijn. Natuurpunt erkent dat dit qua timing moeilijk wordt, maar ten gronde houdt men best rekening met die brede publieke vraag. Op een bepaald punt wordt de publieke verontwaardiging over het gespaard blijven van een sector die een derde van het EU-budget toegewezen krijgt onhoudbaar, zeker wanneer andere sectoren daar wel moeten voor opdraaien.

Wetenschappers blijven aandringen op het uitfasen van de directe steun. Op termijn bestaat het gevaar dat een deel van de milieu- en klimaatmaatregelen uit het GLB wordt gehaald en in een ander beleidsdomein wordt gestoken dat effectiever is. Dat is niet denkbeeldig als de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis specifiek in landbouwgebied niet opgelost raken.

Natuurpunt schaart zich in grote mate achter de aanbevelingen van professor Van Passel en het idee van het tonen van koploperschap. Doelmatige investeringen kunnen Vlaanderen na 2027 in een concurrentiële positie plaatsen, wanneer milieudoelen consequent worden omarmd en onze landbouwers er klaar moeten voor zijn.

5. Enkele aanbevelingen

Naast de aanbevelingen van professor Van Passel plaatst Natuurpunt graag nog enkele andere aanbevelingen.

Waar in het GLB nu de boer centraal staat, wordt dat in de toekomst beter boer en omgeving.

De tien procent biodiversiteit als garantie op een basiskwaliteit van het landbouwgebied en het buitengebied moet verder worden uitgewerkt. Natuurpunt adviseert dat Vlaanderen kiest voor onversneden ruimte voor natuur in die randvoorwaarden. Een deel daarvan – conform Europese voorstellen van vandaag zou dat drie procent kunnen zijn – moet als onderlat in onversneden niet-productieve ruimte voor natuur worden gekoppeld als voorwaarde voor de directe steun. En dus niet de optie om er ook via wegingsfactoren productieve elementen als vanggewassen in te steken. Dat wordt in het huidige GLB gedaan en dat brengt voor biodiversiteit amper een meerwaarde. Het gaat hier dus over drie procent aan hagen, houtkanten, ruige bermen en grasstroken enzovoort. Via de niet-productieve investeringen uit het VLIF kan dit areaal ook kosteloos worden ingericht door landbouwers. De ruimte voor natuur uit de randvoorwaarden kan dan aangevuld worden tot de nodige tien procent met evidencebased ecoregelingen waarvan dus heel duidelijk is aangetoond dat ze een significante meerwaarde hebben op de biodiversiteit. En men zou dat vooraf kunnen laten valideren door wetenschappers.

Met betrekking tot grasland moet naast een consequente bescherming zeker gefocust worden op een extensivering van een aanzienlijk deel van het graslandareaal, gekoppeld aan een Marshallplan rond veehouderij. Daarbij moeten aantoonbare winsten voor natuur en klimaat vooropstaan. Hiertegenover moeten uiteraard de nodige financiële incentives staan. Door de uitfasering van de gekoppelde steun komen daar middelen voor vrij.

Een bodempaspoort is een uitstekende beleidsindicator in de randvoorwaarden om een sprong te maken naar resultaatsverbintenissen in de plaats van inspanningsverbintenissen inzake duurzaam bodembeheer. Het is ook een opstap naar minder regulitis. Landbouwers worden dan gewaardeerd op het resultaat en niet meer op een lastenboek dat steeds moet worden bijgehouden en dat altijd wel ergens wringt. Er kan daarbij gerust enige flexibiliteit worden ingebouwd over de manier waarop het doel wordt bereikt, zolang het bereiken van dat doel maar correct wordt gemeten. In die zin hoeven de randvoorwaarden niet noodzakelijk als een bedreiging worden ervaren en kunnen ze als een incentive werken om verantwoordelijkheid en boerenverstand te tonen.

De aanname van professor Van Passel, "Als iedereen altijd de randvoorwaarden op papier lijkt te halen, moeten we ons daar vragen over stellen.", verdient de nodige aandacht. Een model van randvoorwaarden dat gebaseerd is op premies voor deliverance in plaats van compliance is eerlijker. Ook tussen boeren onderling moet een gelijk speelveld bewaakt worden. Zo worden goede leerlingen niet benadeeld tegenover zij die er de kantjes van aflopen. Slechte leerlingen halen vaak een dubbel voordeel door meer marges te nemen en tegelijk dezelfde steunpremies te krijgen dan zij die de randvoorwaarden nauwgezet volgen.

Het plattelandsbeleid in de tweede pijler wordt in het volgende GLB met 57 procent Vlaamse cofinanciering eigenlijk vooral Vlaams beleid. Vlaanderen moet een visie ontwikkelen over wat hier belangrijk is en voorstellen uitwerken conform de financieringsratio.

De zeer belangrijke generatiewissel moet aangegrepen worden voor een versneld transitiemoment naar nieuwe landbouwsystemen, inclusief aandacht voor alles wat biodiversiteit en klimaatmaatregelen betreft. Grijp de kans om hen die transitie met een extra incentive consequent te laten uitvoeren.

Ten slotte doet de spreker een oproep voor creatief beleidswerk. Waarom zou een natuurinclusief strategisch plan dat de milieu- en biodiversiteitsdoelen haalt, ook niet boerinclusief kunnen zijn? Waarom zou er geen scenario kunnen uitgewerkt worden dat voor boeren interessant is en waarbij de ecoregelingen naar tien procent biodiversiteitsareaal kunnen gaan? Is het echt onmogelijk om hier een landbouweconomisch model voor te vinden? Er is veel te weinig naar gezocht hoe bijvoorbeeld voor de rundveehouderij een economisch model kan worden uitgetekend waarbij grasland kan worden ingeschakeld. Daar moet werk van worden gemaakt.

Er gaat een behoorlijke som geld naar het GLB. Er moet heel wat gerealiseerd worden, maar mogen daar dan ook meetbare doelen tegenover staan?

VI. Vragen van de commissieleden

1. Bruno Tobback

Bruno Tobback gaat ervan uit dat de middelen van het GLB bedoeld zijn om de landbouwers te ondersteunen, maar de vraag is dan wie die echte landbouwer dan wel is. Dat een nieuwe definitie de gepensioneerde landbouwers van steun uitsluit is best begrijpelijk. Maar zal een nieuwe definitie niet te veel mikken op grootschalige industriële landbouw met uitsluiting van kleinschalige innovatieve initiatieven? Een kritiek op het GLB is immers dat een deel van de steun die bedoeld is voor de landbouwers, wegvloeit naar de grote agro-industrie en voedingsverwerkende fabrieken. Kan een nieuwe definitie van echte landbouwer hieraan tegemoetkomen?

Is er vanuit het Departement Landbouw en Visserij een visie op de ontwikkeling van de rundveesector? En hoe staat het departement tegenover de gekoppelde steun voor zoogkoeien?

De biodiversiteits- en milieudoelstellingen van het GLB worden vaak niet gehaald. Discussie over verdroging, verlies aan biodiversiteit, verharding, vermessing en verlies aan waterkwaliteit is in Vlaanderen nooit ver weg. Landbouwers stellen dat ze willen betaald worden voor milieu- en klimaatmaatregelen die ze treffen, maar binnen het GLB zijn reeds extra vergoedingen voorzien voor landbouwers die zich hiervoor inzetten. Ondanks deze vergoedingen zijn de verbeteringen zeer beperkt of zelfs nog slechter dan voorgaande jaren.

In de toekomst zal dertig procent van het Europese budget aan landbouw worden besteed en Vlaanderen legt daar nog forse middelen bovenop. De helft van de Vlaamse grond is in beheer van landbouwers, maar er zijn ook wel andere kandidaten om deze grond te beheren, en wie weet kunnen zij wel betere resultaten behalen inzake vergroening en biodiversiteit. Een gezonde leefomgeving moet als een publieke dienst worden beschouwd en het past niet om hier extra vergoedingen voor te vragen. Transportbedrijven worden bijvoorbeeld ook niet extra betaald om zich aan de snelheidsregels te houden en burgers evenmin om anderhalve meter afstand te houden. Rekening houden met publieke diensten zou voor landbouwers dus ook deel moeten uitmaken van de economische realiteit en de gewone bedrijfsvoering.

Het VLIF wil een lage drempel behouden voor wie een beroep wil doen op investeringssteun. Op die wijze wil men dat niet alleen grote bedrijven een beroep kunnen doen op investeringssteun. Maar moet dan ook de maximumsteun per bedrijf niet geplafonneerd worden om te voorkomen dat grote bedrijven alle VLIF-middelen opzuigen?

2. Joke Schauvliege

Joke Schauvliege is verheugd dat het GLB eindelijk kan vertaald worden in een echt Vlaams GLB-plan dat in overleg met de sector wordt uitgewerkt. Er wordt terecht gewerkt aan maatwerk voor de sector en voor milieumaatregelen. Maar in een eengemaakte Europese markt speelt ook de economische realiteit en de concurrentie met andere lidstaten. Hoe kan erover gewaakt worden dat er binnen het GLB voldoende aandacht is voor de landbouwer en voor het milieu, terwijl we onszelf binnen Europa en ook internationaal niet uit de markt prijzen door hierin te veel voorop te lopen?

3. Sofie Joosen

Sofie Joosen benadrukt dat het Vlaams GLB-plan in overleg met de sector moet worden uitgewerkt, maar ook tijdig moet gecommuniceerd worden zodat de landbouwers voldoende tijd hebben om zich hieraan aan te passen.

De steun voor jonge landbouwers is essentieel om de voedselproductie in de toekomst op peil te kunnen houden. Verhoogde steunpercentages voor nieuwe instappers is een goed begin, maar in het algemeen moet het beroep van landbouwer terug aantrekkelijk worden gemaakt.

Een verfijning van de definitie van echte landbouwer of actieve landbouwer moet misbruiken voorkomen. Pieter Verhelst gaf aan dat hij achter deze oefening staat, maar worden er dan ook eisen gesteld inzake beroepsbekwaamheid? Sluit ook ABS zich aan bij de oefening die door het Departement Landbouw en Visserij werd gemaakt?

Tachtig procent van de GLB-steun gaat naar twintig procent van de landbouwers. Er werd reeds gewezen op de vraag of het niet vooral grote bedrijven zijn die de GLB-steun kunnen verwerven, maar wijzen deze percentages ook niet op een te grote fraudegevoeligheid, waarvan reeds verschillende voorbeelden in Zuid- en Oost-Europa bekend raakten? Vlaanderen controleert streng op het aanwenden van GLB-steun, maar vereist een level playing field niet dat Vlaanderen ook op Europees niveau aandringt op efficiënte controles in elke lidstaat?

4. Chris Steenwegen

Chris Steenwegen betreurt dat de landbouwsector in de Green Deal, Farm to Fork en de biodiversiteitsstrategie vooral veel bedreigingen ziet en zeer weinig opportuniteiten. Nochtans zal de landbouw zelf een van de eerste slachtoffers zijn van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Landbouwschade door zonnebrand en langdurige droogteperiodes is hiervan al een eerste aankondiging. Deze defensieve houding is verwonderlijk en daarom kreeg hij graag inzage in wat er tussen de landbouworganisaties en het Departement Landbouw en Visserij reeds werd besproken. De minister ging echter niet in op dit verzoek en het is voor de spreker ook niet mogelijk om de gesprekken binnen de klankbordgroep te volgen omdat er geen verslag van de besprekingen wordt gemaakt. Ook de gesprekken tussen het Departement Landbouw en Visserij en het beleidsdomein Omgeving behoren blijkbaar tot de interne keuken. Dat is een spijtige vaststelling die haaks staat op de inspraakprocedure die Europa vraagt, met als doel om het draagvlak voor het GLB en de daaruit voortvloeiende maatregelen te verhogen.

In het Europees Parlement heeft twee derde van de Vlaamse leden tegen het voorstel van de Europese Commissie gestemd, met de achterliggende boodschap om het nieuwe GLB meer richting Green Deal op te schuiven. Vlaanderen zal in de uitvoering van het GLB dus zeker meer aandacht moeten hebben voor het realiseren van meer milieu- en klimaatdoelstellingen. Professor Van Passel gaf reeds aan dat het GLB de nodige flexibiliteit biedt om daar binnen het Vlaamse GLB-plan beter op in te spelen.

Verschillende sprekers omschreven de huidige milieuranvoorwaarden binnen het GLB als problematisch omdat het inspanningsverbintenissen zijn en geen resultaatverbintenissen. Bovendien zijn de controles niet zo streng, waardoor er vaak geen resultaat kan geboekt worden wegens een gebrekkige uitvoering. Hoe staat het Departement Landbouw en Visserij tegenover een omschakeling naar resultaatverbintenissen en kan de milieuadministratie hierbij worden betrokken? En is het niet essentieel om die administratie ook mee te betrekken bij de controles op de naleving van de randvoorwaarden?

Is het een juiste interpretatie dat Pieter Verhelst ook in pijler 2 van het GLB de actieve boer centraal stelt? Welk doel beoogt hij daarmee? Binnen pijler 1 is er immers al veel discussie over de definitie van actieve boer en wat dit allemaal inhoudt.

De rundveesector steunt sterk op de zoogkoeienpremie en Hendrik Vandamme zou het erg betreuren indien de zoogkoeienpremie als gekoppelde steun wordt afgeschaft. Anderzijds stelde Freek Verdonckt dat er ideeën gedeeld worden om de zoogkoeienpremie te vervangen door een andere steunmaatregel zoals een uniforme of meer gediversifieerde graslandregeling die meer milieubewuste elementen zou bevatten. Hoe ziet Hendrik Vandamme de impact van een dergelijke regeling zowel op de rundveesector als op de melkveesector? Freek Verdonckt sprak in deze context van een Marshallplan. In veel hoofden is immers de omslag reeds gemaakt naar het afschaffen van de gekoppelde steun, om te evolueren naar

een ondersteuning waar de milieurandvoorwaarden en de landschappelijke- en biodiversiteitsproblematiek mee in rekening kan worden gebracht. Zijn de landbouworganisaties bereid om hier mee over na te denken?

Wat is de visie van professor Van Passel op de huidige werking van het VLIF? Tijdens het vorige regeerakkoord had het VLIF de ambitie om de negatieve impact van landbouwactiviteiten op het milieu te helpen verminderen door een meer gerichte investeringssteun. Zijn hierover data beschikbaar en is het VLIF gelukt in deze ambitie?

In de hoorzitting van 3 juni 2020 gaf professor Van Passel een aantal aanbevelingen mee. Hij deed dat als ondertekenaar van de open brief van ongeveer 3600 wetenschappers om meer duurzaamheidsuitdagingen mee te nemen bij de uittekening van het nieuwe GLB. Werd hij intussen al uitgenodigd door de minister van Landbouw om zijn ideeën hierover nader toe te lichten?

5. Ludwig Vandenhove

Ludwig Vandenhove vraagt op welke wijze de administratie Omgeving betrokken wordt bij het opstellen van het Vlaams GLB-plan en bij de werking van de klankbordgroep. En is het niet aangewezen dat de het Departement Landbouw en Visserij samen met het Departement Omgeving de milieu- en klimaatdoelstellingen in het GLB zou oplijsten en toetsen aan maatregelen die hiervoor door Vlaanderen worden uitgewerkt? Een goede samenwerking tussen beide departementen zou een opvolging van deze maatregelen veel overzichtelijker maken.

De gemiddelde burger staat nogal kritisch tegenover het huidige landbouwbeleid. Toch moet worden vastgesteld dat ABS en Boerenbond het moeilijk hebben met het doelgericht uitvoeren van de milieurandvoorwaarden die het GLB oplegt. Belletten zij door hun conservatieve houding niet dat de landbouw zich in Vlaanderen voldoende voorbereidt op nieuwe concurrentievormen met andere lidstaten?

Hoe staan de landbouworganisaties tegenover de gigantische VLIF-steun voor enkele megabedrijven die aangestuurd worden door buitenlandse kapitaalgroepen? Kan dat nog beschouwd worden als steun voor de kleine landbouwer, of zelfs van de Vlaamse landbouwer?

6. Mieke Schauvliege

Mieke Schauvliege verwijst naar het Vlaamse regeerakkoord waarin gesteld wordt dat een performant meetnet voor biodiversiteit in het landbouwgebied wordt nagestreefd. Maar zowel uit de Vlaamse rapporten, rapporten van milieuorganisaties en het recente rapport van het Europees Milieuagentschap blijkt dat biodiversiteit in het landbouwgebied er sterk op achteruit gaat. Hoe wil Vlaanderen de effectiviteit meten van maatregelen die binnen het Vlaams GLB-plan naar voren worden geschoven? In het vorige GLB moest er geen monitoring en effectanalyse gebeuren maar in het nieuwe GLB zal dat wel worden opgelegd. Wie zal die taak op welke manier opnemen en met welke middelen? Zal het INBO daar eventueel bij betrokken worden als organisatie die via metingen rapporteert over de stand van zaken in milieu en natuur?

De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie hield op 13 oktober 2020 een hoorzitting over het voorstel van decreet tot wijziging van het Jachtdecreet van 24 juli 1991, wat de schrapping van de patrijs als bejaagbare soort betreft (*Parl.St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 242/1). Tijdens deze hoorzitting bleek dat het leefgebied van de patrijs sterk achteruitgegaan is. Om dit leefgebied ook voor andere dieren te herstellen, blijkt uit wetenschappelijke studies dat ongeveer tien procent van het landbouwareaal een natuurwaarde zou moeten hebben. In

Farm to Fork en de biodiversiteitsstrategie werd een percentage van zeven procent vooropgesteld. Nochtans spreekt het GLB over slechts drie procent, waarbij de discussie nog gevoerd wordt of die natuurwaarde productief of niet-productief moet zijn. Hoeveel niet-productief landbouwareaal voldoet in Vlaanderen op dit ogenblik aan de voorwaarden? En is drie procent niet-productief landbouwareaal op korte termijn, en zeven procent op langere termijn haalbaar voor Vlaanderen? En met welke methodiek wordt gemeten en gearhiveerd?

Tegenover de tien procent niet-productief landbouwareaal die wetenschappers vooruitschuiven om de biodiversiteit op te krikken, stellen de landbouworganisaties een percentage voorop van drie procent productief landbouwareaal waar nog een bepaalde productie kan gerealiseerd worden. Op basis van welke gronden wijzen de landbouworganisaties de wetenschappelijk gefundeerde voorstellen af? Vrezen zij niet dat het verlies aan biodiversiteit ook negatieve gevolgen zal hebben voor de landbouwproductie?

Op de website van Boerennatuur wordt de verbindende rol tussen landbouw en natuur benadrukt. Boerenbond wil met dit project de landbouwers helpen om meer aandacht te hebben voor biodiversiteit. Maar op ander vlakken en in onderhandelingen wordt de kaart getrokken van de harde economische realiteit en productiviteit. Verliest het project Boerennatuur daarmee niet aan geloofwaardigheid?

7. Piet De Bruyn

Piet De Bruyn vindt dat het Departement Omgeving nauwer moet betrokken worden bij het realiseren van de randvoorwaarden voor milieu en klimaat die in het GLB zijn opgenomen. In die zin is het een gemiste kans dat de administratie Omgeving niet werd uitgenodigd om deel te nemen aan deze hoorzitting. De minister van Omgeving is in elk geval bereid om alle informatie ter beschikking te stellen van parlementsleden die zich hierin willen verdiepen.

Zowel op Europees als Vlaams niveau wordt veel belang gehecht aan de bescherming van biodiversiteit en waardevolle graslanden. Maar er is ook bezorgdheid over de kwalitatieve en kwantitatieve achteruitgang van andere blijvende graslanden. De 5 procentatieregeling die in Vlaanderen van kracht is, zou nog te veel marges geven om grasland op cruciale plaatsen te scheuren. Ook de definitie van blijvend grasland is niet zalmakend. Ze maakt geen onderscheid meer tussen een relatief jong grasland van bijvoorbeeld zes jaar en een van twintig jaar. Maar dit onderscheid is qua klimaatrelevantie en koolstofcaptatie zeer groot is. De huidige werkwijze verliest vandaag zowel op het vlak van biodiversiteit als op de naleving van bindende doelen. Wordt de achteruitgang in het Departement Landbouw en Visserij gekwantificeerd of wordt gewoon gemeten hoeveel hectare er onder de definitie valt? Kan het Vlaams Strategisch GLB-plan de kwalitatieve achteruitgang van de biodiversiteit stoppen en op welke manier?

Bij het uittekenen van beleid moeten meetbare doelen vooropgesteld worden. Het GLB biedt voldoende instrumenten om de milieudoelstellingen te halen, maar toch slaagt Vlaanderen daar niet in. Is Patricia De Clercq het eens met deze stelling? En welke resultaten kan het Vlaams Strategisch GLB-plan voor de toekomst garanderen, vertrekkende vanuit de kracht van het landbouwbeleid?

De burger verwacht dat tegenover een nieuwe schijf landbouwsubsidies ook een sprong vooruit wordt gemaakt inzake natuur- en milieudoelen. Het landbouwbeleid spreekt vaak over het verder verduurzamen van de landbouw, maar kan dat uitgedrukt worden in concrete termen? Op welke meetbare doelen mag het landbouwbeleid met andere woorden binnen zeven jaar worden afgerekend?

Natuurpunt stelde dat een breed keuzemenu aan ecoregelingen nog niet wil zeggen dat er effectief een significant natuurbeschermingsbeleid wordt gevoerd. Er wordt gewezen op diverse ecoregelingen met een lage instapdrempel, maar waarvan de meerwaarde inzake biodiversiteit eerder beperkt is. De vrees bestaat dan ook dat het budget voor ecoregelingen snel zal opgebruikt zijn, terwijl het effect op de biodiversiteit eerder beperkt zal zijn. Hoe reageert Patricia De Clercq op deze kritiek?

Worden de maatregelen in het Vlaams Strategisch GLB-plan voor het herstel van de biodiversiteit opgesteld in overleg met het Departement Omgeving of INBO om te voorkomen dat er eventueel verkeerde keuzes worden gemaakt?

Volgens Natuurpunt hangt de rundveehouderij in het huidige GLB aan een subsidie-infuus en is het ook verantwoordelijk voor een aantal excessen inzake milieudruk. Maar tegelijkertijd staat deze sector ook borg voor een economisch relevante opname van Green Dealdoelen omdat de permanente graslanden mee instaan voor een belangrijke koolstofopslag. Hoe moet het beleid volgens professor Van Passel omgaan met deze paradox?

In het Europees Parlement werd tegen de zin van de Vlaamse leden een ringfencing van zestig procent aan directe steun binnen de eerste pijler toegekend. Nochtans had het Europese Rekenhof hier vooraf ernstige bedenkingen over geuit, zowel qua effectiviteit voor de landbouw als qua effectiviteit voor de biodiversiteit. Natuurpunt stelde dat de middelen voor directe steun en de middelen voor ecoregelingen als communicerende vaten werken. Als men wat strenger is in de eerste pijler kan men wat losser zijn in de tweede pijler en omgekeerd. Nu Europa aanstuurt op het veiligstellen van zestig procent directe steun, legitimeert dat dan sterkere handvaten bij het formuleren van de randvoorwaarden inzake milieu- en klimaatbescherming? Hoe beoordeelt professor Van Passel dit vanuit milieu-economisch perspectief?

Als het gaat over de relevantie van de beleidsindicatoren stelt zich de vraag hoe effectief het bodempaspoort tot op perceelniveau kan zijn voor het garanderen van de bodemkwaliteit en de biodiversiteit. Een bodempaspoort is pas een nuttig instrument indien elk geregistreerd perceel over een dergelijk paspoort beschikt, en dus moet dat eigenlijk in de randvoorwaarden van het GLB worden ondergebracht. Deze indicator zou dan een hefboom kunnen zijn om steun te verlenen voor landbouwers die meer inspanningen leveren dan minimaal wordt opgelegd. Meent professor Van Passel dat een dergelijke verplichte solide indicator vanuit milieu-economisch perspectief relevant is?

8. Tinne Rombouts

Tinne Rombouts hoopt dat de hoorzitting kan bijdragen aan een hersteld vertrouwen waarbij alle gesprekspartners binnen de klankbordgroep alle doelstellingen van het GLB als valabel erkennen.

Het is belangrijk dat landbouwers hun producten op een kwaliteitsvolle en milieuvriendelijke manier kunnen produceren, maar daarbij moeten ze als basisvoorwaarde ook een aanvaardbaar eigen inkomen kunnen verwerven. De landbouwer is een prijsnemer en de marktprijs van zijn producten is dus bepalend voor zijn inkomen. Helaas is de marktprijs niet eenvoudig bij te sturen want het GLB is ook gericht op voedselzekerheid en voedselveiligheid tegen een lage prijs. Landbouwers en milieuverenigingen zijn het eens over meer ambitieuze milieudoelstellingen, maar ook over het feit dat deze ambities niet kunnen betaald worden via de marktprijs. Er zal dus naar andere oplossingen gezocht moeten worden om deze ambities te financieren.

Het budget voor het financieren van meer ambitieuze milieudoelstellingen kan voor een deel binnen het GLB worden aangeboord. Daarbij moet meer ingezet worden op omgevingsfactoren en binnen de conditionele voorwaarden moeten hogere doelstellingen worden gesteld bij ecoregelingen en voor agromilieu- en klimaatdoelstellingen. Maar als men weet dat de marktprijs voor landbouwers soms al niet volstaat om de eigen onkosten te dekken, dan kunnen bijkomende maatregelen toch maar effectief zijn als er een verdienmodel aan kan gekoppeld worden? De bijkomende voorwaarden inzake milieudoelstellingen moeten bovendien ook effectief te realiseren zijn. En het verdienmodel moet ook stand kunnen houden binnen de economische realiteit van de landbouwmarkt. De vraag is ook in welke mate Europa aan lidstaten de ruimte geeft om buiten het landbouwbudget nog extra te investeren in milieumaatregelen voor het platteland, agrarisch gebied en de landbouwsector.

Er is heel wat discussie over de praktische invulling van de gekoppelde steun. Die kan heel gericht en zonder compromissen worden uitgevaardigd of verweven worden met andere maatregelen die de landbouwsector mee ten goede komen. Wat is de stelling van professor Van Passel over de gewenste toepassing ervan?

9. Bart Van Hulle

Bart Van Hulle is niet akkoord met de stelling van sommigen dat het GLB vooral voordelig is voor grootschalige landbouw en minder voordelig voor kleinschalige en familiale landbouw. Hij ziet ook niet in waarom een groot bedrijf minder oog zou hebben om duurzaam te produceren dan kleine bedrijven. Kan professor Van Passel hier meer duidelijkheid over verschaffen?

10. Bart Dochy

Bart Dochy verwijst naar grafiek nr. 22 van Patricia De Clercq, die toont dat in Vlaanderen 20 procent van de grootste landbouwers 54 procent van de steun verwerft. Daarop volgt vaak de discussie over het al dan niet steun verlenen voor het bouwen van megastallen.

Om deze discussie zuiver te houden, vraagt de spreker of de grootte van een landbouwbedrijf in deze grafiek wordt gemeten volgens de grootte in oppervlakte of de hoeveelheid dieren. Hij vermoedt dat het cijfer van 20 procent slaat op de grootte in oppervlakte en vraagt of er dan een evolutie zit in de procentuele steunvererving die momenteel op 54 procent wordt vastgepind.

VII. Antwoorden door de sprekers

1. Definitie van echte landbouwer

Hendrik Vandamme vindt een betere afbakening van wie een echte landbouwer is noodzakelijk. Zo kan een grens worden getrokken voor wie via de verzamelaanvraag in aanmerking kan komen voor Europese steun. Maar voor deze afbakening zijn er sluitende criteria nodig. Het inkomen kan een criterium zijn, maar uiteraard zijn er ook nog andere.

Het Departement Landbouw en Visserij onderzoekt momenteel de criteria die in aanmerking kunnen genomen worden om ervoor te zorgen dat de steunverlening werkbaar is op het terrein en toekomt aan wie actief bezig is met het landbouwberoep. Deze problematiek is niet los te koppelen van de vergroeningsinspanningen die gevraagd worden. De economische haalbaarheid bestaat dan uit eigen inkomsten en steunverlening voor opgelegde activiteiten. Dat saldo moet positief zijn, want een landbouwer met een negatief inkomen zal zijn activiteiten staken.

Patricia De Clercq merkt op dat een sluitende definitie van echte of actieve landbouwer er niet mag toe leiden dat een kleine landbouwer wordt uitgesloten. De definitie moet ook de plurilandbouwer omvatten die actief is in meer dan een bedrijfstak. Een sluitende definitie heeft tot doel om alle soorten landbouwers steun te kunnen verlenen. Daarom zal de definitie mogelijk ook uitzonderingen moeten voorzien om echte landbouwers die om een of andere reden net buiten de definitie vallen, toch binnen de groep te kunnen trekken. Een correcte afbakening is belangrijk als instapsleutel voor het GLB. Voor pijler 1 betreft het de subsidiabele voorwaarde. Voor andere maatregelen binnen pijler 2 kan actieve landbouwer gewoon de basisvoorwaarde zijn, terwijl voor andere maatregelen nog bijkomende voorwaarden kunnen worden opgelegd, afhankelijk van het beoogde doel.

Pieter Verhelst wijst erop dat de definitie van actieve boer momenteel reeds gehanteerd wordt in de tweede pijler voor investeringsbeleid en deels voor beheersovereenkomsten. Het is de vraag van landbouworganisaties om dat verder uit te bouwen en bijvoorbeeld in LEADER-projecten voor plattelandsbeleid steeds actieve landbouwers te betrekken. Dat hoeft niet uitsluitend te zijn, want andere actoren hebben daar zeker ook hun rol te spelen, maar er mag niet voorbij worden gegaan aan de rol van de actieve landbouwer in deze aangelegenheden.

Pieter Verhelst verwijst ook naar de opmerking van Sofie Joosen dat van een landbouwer toch enige beroepsbekwaamheid kan worden verwacht. Uiteraard is het volgen van een B-cursus voor landbouwers nuttig om vertrouwd te raken met de vereisten die het beroep van landbouwer stelt. Voor mensen die op latere leeftijd in het beroep intreden, kan eventueel een uitzondering worden gemaakt op basis van beroepsbekwaamheid die uit arbeidservaring op het veld zelf werd verworven.

2. Beperken van GLB-steun tot echte landbouwers

Patricia De Clercq weerlegt niet dat een deel van de steun voor de landbouwers wegvloeit naar de agro-industrie. Het zijn de landbouwers zelf die steun aanvragen als gebruikers van de percelen en de administratie heeft minder zicht op wie de eigenaar is en welke overeenkomst de landbouwer eventueel heeft getroffen met de eigenaar ervan. Binnen de klankbordgroep kwam deze problematiek ook reeds ter sprake, maar momenteel ontbreken nog de gegevens om hierop doelgericht te kunnen ingrijpen.

Pieter Verhelst bevestigt dat hoe duidelijker de steun per hectare is die naar de boer toevloeit, hoe waarschijnlijker het is dat het geld onrechtstreeks terugvloeit naar de agro-industrie, zijn toeleveranciers, de afnemer of de grondeigenaar. Dat is een pleidooi om de interne convergentie op het huidige niveau te behouden.

3. Extra steun voor jonge en instappende landbouwers

Het is voor *Hendrik Vandamme* en *Pieter Verhelst* duidelijk dat een instappende landbouwer ondersteuning nodig heeft om een kapitaalintensief bedrijf op te starten dat bovendien ook technisch zeer veeleisend is door de vele verplichtingen waaraan moet worden voldaan. Het landbouwbeleid mag niet blind zijn voor deze hoge instapdrempel die dringend moet worden verlaagd. Indien er geen aandacht is voor een geslaagde generatiewissel en het verhogen van de aantrekkelijkheid van het beroep, is het niet uitgesloten dat de eigen voedselvoorziening in de toekomst nog moeilijk kan gegarandeerd worden.

4. Misbruik van GLB-steun voorkomen

Patricia De Clercq wijst erop dat Europa een aantal controlemiddelen hanteert om fraude en misbruik van overheidsmiddelen te voorkomen, maar het is ook de taak van elke lidstaat om hieraan mee te werken. De administratie zet daarom sterk in

op het identificeren van wie de begunstigden zijn, zodat regelmatig controles kunnen worden uitgevoerd. Hierdoor kent Vlaanderen geen grote fraudegevallen zoals die af en toe in sommige lidstaten aan het licht komen.

5. Bewaken van het level playing field

Patricia De Clercq deelt mee dat bij het maatwerk dat elke lidstaat binnen de grenzen van het GLB wordt toegestaan, uiteraard ook moet gekeken worden hoe het level playing field binnen Europa wordt bewaakt. Daarom moeten ambitieuze maatregelen worden uitgewerkt die er rekening mee houden dat ze binnen deze internationale context ook realistisch en haalbaar zijn.

Steven Van Passel maakt voor een level playing field een onderscheid tussen de interne Europese markt en de externe internationale markt, zoals werd uiteengezet in de hoorzitting van 3 juni 2020. Hij beperkt zich voor deze hoorzitting tot het level playing field van de interne Europese markt.

De directe steun per bedrijf en per hectare is in het GLB heel belangrijk. Hiervoor zit Vlaanderen bij de top van Europa. In Oost-Europa is deze directe steun veel lager, wat zij ervaren als een marktverstoring. Maar daar is de grondprijs veel lager. Beide elementen vlakken elkaar uit, maar een echte balans voor de directe steun en het uitbalanceren van een gelijk speelveld is niet eenvoudig.

Eenzelfde bedenking kan worden gemaakt bij het vrijwillig opnemen van vergroeningsmaatregelen. Hiervoor kan een vergoeding worden uitgekeerd, maar er zijn ook inspanningen voor nodig. Mogelijk kan de Porterhypothese hier inspirerend werken. Die stelt onder andere dat een systeem blijvende winst kan genereren door voorop te lopen in een bepaalde innovatie, omdat innoverende oplossingen in een later stadium aan anderen kunnen verkocht worden. Vanuit deze theorie moeten inspanningen voor klimaat en milieu niet alleen als een last worden ervaren maar kunnen ze op termijn ook een economische winst genereren naast de ecologische en maatschappelijke voordelen die ze onmiddellijk kunnen opleveren.

Pieter Verhelst vult aan dat Boerenbond vragende partij was voor meer flexibiliteit bij het invullen van de vergroening, en *Hendrik Vandamme* sluit zich daar bij aan. Ze stellen dat het absoluut nodig is om de doelstellingen te bereiken. Maar het level playing field moet wel bewaakt worden, vooral om binnen de eengemaakte markt niet het risico te lopen om te veel middelen in de ecoschema's te steken, terwijl lidstaten die deze keuze niet maken een concurrentieel voordeel verwerven. Daarom zijn zij voorstander van ringfencing, of het voorzien van een vast aandeel dat voor iedereen duidelijk en gelijk is. Maar noch de Raad noch het parlement heeft momenteel die keuze gemaakt, want beide spreken over minstens twintig of dertig procent, waardoor scheeftrekkingen in die marge meer dan waarschijnlijk zijn. Vandaar ook het pleidooi om de randvoorwaarden Europees te houden en het verschil te maken in de ecoschema's, maar zeker niet in randvoorwaarden.

Freek Verdonckt meent dat men zich toch niet blind mag staren op het level playing field. Vlaanderen is erg versnipperd, wat ons in sommige gevallen een belangrijk concurrentienadeel bezorgt. Maar tijdens de coronacrisis heeft de consument precies door deze versnippering veel vlotter dan in andere landen de weg kunnen vinden naar lokale landbouwers die maximaal enkele kilometers verder wonen. De versnippering werd dus plots een opportuniteit, en zo gaat het vaak in de economische wereld. Er zijn in Vlaanderen dus kansen om de biodiversiteit mee op te nemen in verdienmodellen en er door de nabijheid van de burgers ook een bredere maatschappelijke waardering voor te krijgen.

Maar voor zowel de natuur als voor de landbouwer geldt op het einde van het verhaal dat de rekening moet kloppen. Het is zelfs interessant indien landbouwers

via milieumaatregelen voor het verhogen van de biodiversiteit een verdienmodel kunnen opbouwen, maar het moet een model zijn dat voor de natuur niet enkel op papier winsten genereert. De indicatoren moeten dus van rood naar groen gaan en als de landbouwer daar een verdienmodel kan uit genereren, is het een win-win-verhaal.

Het is in Vlaanderen dus best mogelijk om via overleg over bijvoorbeeld de graslandregeling een model uit te bouwen dat van Vlaanderen een koploper maakt inzake biodiversiteitswinst. Freek Verdonckt is graag bereid om hier mee zijn schouders onder te zetten.

6. GLB en alternatieve verdienmodellen

Steven Van Passel verwijst naar de opmerking van Tinne Rombouts dat veel gekoppelde steun enkel kostendekkend is, maar ook niet meer dan dat. In de huidige situatie gaat het vanuit het standpunt van de landbouwer dus zelden om een verdienmodel. Maar dat mag niet uitsluitend op korte termijn bekeken worden, want op langere termijn zijn er in het huidige model toch winsten te halen. Landbouwbedrijven die vrijwillig en kostendekkend vergroeningsmaatregelen op zich nemen, werken aan een beter imago en er komen mogelijk meer mensen op het bedrijf, wat voor een bijkomende omzet kan zorgen. In het nieuwe GLB zal uiteraard opnieuw een budget moeten geplakt worden op de interventie maatregelen en het is voor beleidsmakers belangrijk om daar op een dynamische manier mee om te springen, om zo de beste resultaten te bereiken voor de beoogde doelstellingen. Indien dat nodig is, kan er eventueel iets meer richting verdienmodellen worden opgeschoven, maar het is uiteraard een beleidskeuze om de middelen in te zetten op doelen die haalbaar en wenselijk zijn. Hoeveel extra middelen er vanuit Vlaanderen moeten bovenop gelegd worden, is eveneens een beleidskeuze die moeilijk door anderen kan worden gemaakt.

Hendrik Vandamme stelt dat landbouwers uiteraard open staan voor maatregelen die de vergroening bevorderen, maar er zal ook een synergie moeten gevonden worden met andere beleidsdomeinen. En voor elke sector geldt dat grote inspanningen enkel zullen geleverd worden mits een haalbaar verdienmodel.

Patricia De Clercq benadrukt dat alle vergoedingen duidelijk verantwoord moeten worden bij Europa. Voor agromilieu- en klimaatmaatregelen worden de gemaakte kosten en gederfde inkomsten in rekening gebracht, wat niet echt als een verdienmodel kan worden bestempeld. Voor de ecoregelingen is er iets meer marge, maar uiteraard moet elke ingreep voldoende onderbouwd zijn.

7. Moet de landbouwer beloond worden voor het leveren van publieke diensten?

Pieter Verhelst benadrukt dat de doelstellingen binnen het GLB niet vast zijn en mee evolueren met nieuwe inzichten die worden verworven. Voor heel wat doelstellingen moet landbouw niet alleen de bouwstenen aanreiken. En het zijn niet alleen milieu- en natuurdoelstellingen die niet gehaald worden. Dat geldt ook voor economische doelstellingen en doelstellingen inzake redelijke prijs en leefbaar inkomen die niet worden gehaald. Toch is het zo dat op heel wat doelstellingen vooruitgang wordt geboekt.

Het is niet verkeerd om het halen van de doelstellingen als een publiek goed voor te stellen. Dat is niet enkel voor de natuur belangrijk, maar ook voor de landbouwer die zijn inspanningen moet kunnen vertalen in een leefbare marktprijs voor zijn producten. Publieke goederen worden niet voor niets 'the tragedy of the commons' genoemd, waarbij het streven naar maximale opbrengst van individuen niet leidt tot collectieve welvaart. Iemand moet zich om de publieke goederen als natuur en

milieu bekommeren, maar wie moet dat doen met welke middelen en tegen welke prijs? Het Europees landbouwbeleid neemt deze rol op omdat de markt hier faalt, maar kan dat niet alleen.

Hendrik Vandamme vult aan dat het landbouwbeleid dat vroeger in eigen land werd gevoerd, gaandeweg naar Europa werd doorgeschoven. Dat landbouwbeleid kost de Vlaming gemiddeld 30 cent per dag voor het verzekeren van voedselzekerheid en een veilige en kwalitatieve voeding tegen een aanvaardbare prijs. Het is een keuze geweest om het voedselbeleid op Europees niveau te voeren, en de huidige landbouwers hebben geen andere keuze dan het opgelegde beleid binnen de toegestane grenzen te implementeren.

Landbouwers zijn als zelfstandig ondernemer verplicht om hun inkomen te halen uit hun activiteiten op hun percelen en in de stallen. Als de landbouwer mee wordt ingeschakeld in een toekomstgericht klimaat- en milieubeleid met aandacht voor vergroening en biodiversiteit, moet met deze realiteit rekening worden gehouden. De landbouwers zijn er zich goed van bewust dat de Green Deal een aantal verwachtingen bij de landbouwsector legt om die deels vanuit de eerste pijler, maar zeker vanuit de tweede pijler mee te helpen realiseren. Zij willen daar graag op inspelen door deze mogelijkheden mee te helpen inbouwen in het Vlaams Strategisch GLB-plan, maar dan niet zonder een vergoeding voor de te leveren inspanningen. Momenteel zijn er ongeveer 4000 landbouwers die reeds intekenen op beheersovereenkomsten die de biodiversiteit op hun percelen moeten verhogen. Er kan dus niet gesteld worden dat de landbouwers geen aandacht hebben voor dit publieke goed.

8. Moeten grote bedrijven ook GLB-steun genieten?

Patricia De Clercq deelt mee dat de grootte van een bedrijf in grafiek nr. 22 vooral slaat op de bewerkte oppervlakte en niet zozeer op het aantal dieren of de grootte van de stallen. Voor de omvang van een bedrijf zou ook kunnen gekeken worden naar een bepaalde standaardverdiencapaciteit op bedrijfsniveau, maar elke afbakening moet conform zijn met de kaderdefinitie van de Europese Commissie.

Steven Van Passel is het eens met Bart Van Hulle dat het GLB nooit werd opgezet om grote bedrijven te bevoordelen. Er is een heel gamma van sectoren dat via diverse maatregelen van steun kan genieten. Termen als megabedrijven en megastallen zijn niet relevant in de discussie over het efficiënt inzetten van schaarse middelen. Er zijn zowel kleinschalige als grootschalige bedrijven die in diverse gradaties een impact hebben op de leefomgeving. Maar het GLB is als model historisch gegroeid. Er werd per eenheid oppervlakte steun voorzien, waardoor een dynamiek werd ingebouwd om steeds groter te worden. Op regioniveau kan men natuurlijk zeggen dat grote bedrijven een grotere impact hebben op de leefomgeving, maar uitgedrukt per eenheid en op bedrijfsniveau kan men die stelling niet handhaven. Op regioniveau is het inzake duurzaamheid een hele uitdaging om alle puzzelstukken voor landbouwactiviteiten en milieu-indicatoren samen te leggen en hierin een milieu-economisch evenwicht te zoeken.

Pieter Verhelst deelt mee dat de rechtstreekse steun in Vlaanderen reeds via een maximumplafond wordt afgetopt. Ook de VLIF-steun is geplafonneerd. Het is in de praktijk dus zo dat megabedrijven wel degelijk voor steun in aanmerking komen, maar dan tot een bepaald plafond. De activiteiten die de steunverlening overtreffen, moeten zij dan zelf zonder verdere steunverlening financieren. De discussie over groot of klein bedrijf is voor Pieter Verhelst dan ook minder belangrijk, want ze is reeds afgedekt.

Freek Verdonckt wijst op de trend dat grote agro-industriële groepen systematisch grond opkopen en daarbij zonder enige milieuoverweging graslanden scheuren. Zij

kunnen gemakkelijk de onderlat van de randvoorwaarden passeren en het is voor hen interessant om er in onderaanneming landbouwactiviteiten op te laten verrichten. Maar een rundveehouder die op dezelfde plaats een gemengd bedrijf heeft met veel meer milieupotentieel, heeft geen kans om de aankoopslag tegen het grote kapitaal te winnen. Het is dus niet dat het GLB de grote bedrijven bevoordeelt, maar er is een systemische evolutie waarbij kleine bedrijven het moeten afleggen tegen grotere.

9. VLIF-investeringssteun die bijdraagt aan milieudoelstellingen

Steven Van Passel deelt mee dat doorheen de tijd een licht positieve trend kan worden vastgesteld voor de steun die het VLIF verleent in het kader van het verbeteren van milieudoelstellingen. Het is echter niet eenvoudig om de globale impact te evalueren van een instrument waar zoveel andere invloeden in meespelen. Bovendien zijn bedrijven niet zo happig om individuele investeringsdata mee te delen. Het onderzoeken van de trend in milieugerichtheid van VLIF-investeringssteun is dus niet eenvoudig. In het selectiesysteem wordt met lijsten en scores gewerkt, en het VLIF publiceert dit ook, maar een nauwkeurige analyse is niet eenvoudig.

Hendrik Vandamme wijst aansluitend op de instapdrempel van 2500 euro voor investeringssteun vanuit het VLIF. In het kader van de diversificatie van de landbouwbedrijven en de hoge techniciteit die talrijke investeringen vereist, moet een lage drempel behouden worden. Er zijn ook maximumbedragen ingeschreven voor investeringssteun vanuit het VLIF. ABS is vragende partij om een maximumplafond te behouden zodat het beschikbare volume investeringssteun niet alleen door grote bedrijven wordt opgesoupeerd.

Pieter Verhelst bevestigt dat de VLIF-steun in Vlaanderen via een maximumplafond wordt afgetopt. Hij stelde reeds eerder dat deze aftopping de discussie over steunverlening aan grote bedrijven irrelevant maakt.

10. Vertrouwen tussen landbouwers en natuurverenigingen

Pieter Verhelst stelt samen met Tinne Rombouts vast dat het vertrouwen in het debat hersteld moet worden. Landbouworganisaties staan wel degelijk open voor het inpassen van milieu- en klimaatvereisten in hun bedrijfsmodel, op voorwaarde dat dit op economisch vlak ook haalbaar is. Dat zou ook het imago van de landbouwer in het publieke debat kunnen verbeteren. Het aanvatten van een open dialoog is veel beter dan het wederzijds uitwisselen van karikaturen. Hopelijk kan dit bijdragen aan creatieve voorstellen die in het Vlaams Strategisch GLB-plan kunnen verwerkt worden.

Boerenbond zet met onder meer organisaties als Boerennatuur Vlaanderen en het Innovatiesteunpunt al stevig in op nieuwe uitdagingen, natuurbescherming, biowerking en alternatieve verdienmodellen. Het probeert landbouwers mee te nemen in veranderingstrajecten die inspelen op de eisen die nieuwe maatschappelijke inzichten aan hun beroep opleggen. Maar veel oplossingen zijn enkel haalbaar als de inspanningen van de landbouwer voor de bescherming van milieu en klimaat mee worden verrekend in een haalbaar bedrijfsmodel.

11. Zien de landbouwers alleen bedreigingen en weinig opportuniteiten?

Pieter Verhelst weerlegt de stelling van Chris Steenwegen dat de landbouwers alleen bedreigingen zouden zien in de Green Deal. Voor veel opportuniteiten in de Green Deal lopen er reeds trajecten en voor nieuwe elementen worden nieuwe trajecten voorbereid. Meer algemeen moet erkend worden dat het GLB mogelijkheden biedt om die opportuniteiten vast te nemen. Het GLB functioneert hier als

een noodzakelijke hefboom, want zonder steunverlening is er geen ruimte voor de landbouwer om andere activiteiten dan zijn core business op zich te nemen. Voor het opnemen van andere taken moet aan de landbouwer de mogelijkheid worden gegeven om ze in een werkbaar verdienmodel uit te werken.

De beginselen van de Green Deal en de urgentie ervan worden door de landbouworganisaties niet in vraag gesteld. Maar in de praktijk conflicteert de haalbaarheid van de Green Deal met de eisen die aan landbouwers worden gesteld om alles zo snel mogelijk, in grote hoeveelheden, met een uitstekende kwaliteit, en tegen een lage prijs af te leveren. Het is de taak van een landbouworganisatie om dat probleem te durven benoemen. De landbouwer zit tussen hamer en aambeeld met enerzijds de eisen vanuit milieu- en klimaatoverwegingen en anderzijds de harde economische realiteit, waardoor het onmogelijk is om beide elementen in overeenstemming te brengen.

12. Stellen van meetbare doelen

Steven Van Passel voerde nog geen gesprekken met minister Hilde Crevits over de implementatie van het GLB zoals Chris Steenwegen voorstelde, en voor hem hoeft dat ook niet. In de hoorzitting van 3 juni 2020 heeft hij zijn standpunt kunnen uiteenzetten en de minister heeft daar zonder twijfel kennis van genomen. Bovendien heeft de minister met de klankbordgroep genoeg gesprekpartners die vanuit verschillende invalshoeken en disciplines de toepassing van het GLB in Vlaanderen kunnen belichten om meetbare doelen uit te tekenen. Er zijn wel mogelijkheden om dit transparanter te doen, maar *Patricia De Clercq* gaf reeds aan dat er voortaan verslagen zullen gemaakt worden van structurele overlegmomenten. Professor Wannes Keulemans deelde recent trouwens ook zijn standpunt vanuit de KU Leuven mee, en de minister kan hier dan ook verder mee aan de slag.

Patricia De Clercq vult aan dat de indicatorenset voor het GLB wordt uitgewerkt op Europees niveau en uiteraard moet Vlaanderen met deze indicatoren aan de slag. Vanzelfsprekend is het wenselijk om haalbare en meetbare doelen te stellen, maar de milieudoelen kunnen in Vlaanderen niet enkel via het GLB gerealiseerd worden. Het GLB is een belangrijk stimulerend instrument, maar er zal in verschillende beleidsdomeinen een aangepast beleid moeten gevoerd worden om de milieudoelen mee te ondersteunen. Het GLB is slechts een deel van het antwoord, maar niet het volledige antwoord.

De ecoregelingen hebben tot doel om de landbouwer te stimuleren om milieuvriendelijke maatregelen te nemen in de uitvoering van zijn landbouwactiviteiten. Het mogen inderdaad geen papieren maatregelen zijn om een vergoeding te verwerven, maar echte maatregelen die het milieu ten goede komen. Het departement doet op basis van de eigen expertise en ervaringen van stakeholders voorstellen die vervolgens met alle betrokken partners worden overlegd. Dit overleg heeft tot doel om de voorstellen aan te passen en te verbeteren, precies om ervoor te zorgen dat ze zowel voor de landbouwer als voor het milieu haalbaar en doeltreffend zijn.

Uiteraard wordt ook met het beleidsdomein Omgeving overlegd om het Strategisch GLB-plan vorm te geven. Ook de ex-ante-evaluator wordt hierbij betrokken om de interventielogica te evalueren. Het GLB-plan moet finaal op zijn consistentie en doeltreffendheid beoordeeld worden door Europa.

13. Samenwerking met het beleidsdomein Omgeving en vraag naar een performant meetkader en sluitende controles

Bij de uitwerking van het Strategisch GLB-plan wordt inderdaad overlegd met het beleidsdomein Omgeving, stelt *Patricia De Clercq*. Het beleidsdomein Landbouw is aangeduid als coördinator voor het landbouwbeleid en om maatregelen binnen het

GLB uit te werken, net zoals de VLM is aangeduid als coördinator voor het MAP of het beleidsdomein Omgeving als coördinator voor de PAS. Dit is een standaard-werkwijze waarbij een bepaalde entiteit binnen de Vlaamse overheid als coördinator wordt aangeduid, en de uitwerking in overleg met andere entiteiten verloopt. Het beleidsdomein Landbouw gaat voor de uitwerking van het Strategisch GLB-plan dus in overleg met andere entiteiten om het Vlaams GLB-beleid mee vorm te geven. Het overleg met de klankbordgroep maakt daar deel van uit. Tot op heden werd er geen verslag gemaakt van het overleg met het beleidsdomein Omgeving, maar het Departement Landbouw en Visserij zal deze bijkomende administratieve taak in de toekomst op zich nemen.

Er is binnen het landbouwbeleid wel degelijk aandacht voor een performant meetkader voor de biodiversiteit. Momenteel beschikt het INBO al over een biodiversiteitsnet dat werd opgesteld in het kader van het huidige PDPO, waarbij ook reeds een voorlopig eindrapport werd opgesteld. Het Departement Landbouw en Visserij rekent dan ook terecht op de samenwerking met het INBO, in samenwerking met de VLM die de beheersovereenkomsten coördineert, om het meetkader verder uit te werken.

De administratie controleert streng op het naleven van de randvoorwaarden, op niet minder dan 120 verschillende elementen. Er wordt ook effectief gesanctioneerd, want in 2019 werd ongeveer 1 miljoen euro sancties toegepast op basis van controles op de randvoorwaarden. In dit kader wordt ook overlegd met het beleidsdomein Omgeving over de finaliteit van de randvoorwaarden. Een voorbeeld daarvan is het erosiebeleid dat door deze administratie wordt uitgetekend. De administratie Landbouw overlegt met hen in hoeverre de randvoorwaarden met het oog op erosiebestrijding moeten aangepast worden.

Op het terrein worden niet alleen controles uitgevoerd door het Departement Landbouw en Visserij, maar ook door het FAVV op de voedselveiligheid en door diverse entiteiten van het beleidsdomein Omgeving. Inbreuken op de randvoorwaarden die de eigen administratie of externe entiteiten vaststellen, worden door het Departement Landbouw en Visserij verrekend in de sanctievoorwaarden.

De Europese Commissie zal voor de lidstaten een document ter beschikking stellen over de wijze waarop het GLB moet afgestemd worden op de Green Deal en Farm to Fork. De administratie heeft de nieuwe visie zo goed als mogelijk reeds meegenomen in de interventiefiches die eventueel nog zullen aangepast worden op basis van de bijkomende instructies.

Patricia De Clercq ontkent ten slotte dat de interventiefiches gedeeld werden met landbouworganisaties. Er werd uiteraard wel overlegd over een aantal mogelijke maatregelen om deze te duiden en de haalbaarheid ervan af te toetsen.

14. Reservering van ecologische aandachtsgebieden

Pieter Verhelst verwijst naar de opmerking van Mieke Schauvliege voor het reserveren van tien procent ecologische aandachtsgebieden voor biologische diversiteit. Hij stelt dat voor het invullen van de vroegere verzamelaanvraag in Vlaanderen sterk werd gefocust op het productieve areaal. Daarbij werden de niet-productieve arealen vaak uit de aanvraag gehouden. Dat is in Frankrijk nooit gebeurd en daar zijn veel niet-productieve elementen ruim ingetekend in het subsidiabele areaal. Voor Vlaanderen moet de oefening worden overgedaan om de niet-productieve arealen terug in de verzamelaanvraag op te nemen.

Het landbeslag is in Vlaanderen niet groter dan het Europese gemiddelde, maar Vlaanderen springt er wel bovenuit qua verdringing van de natuur voor verharding.

Daaruit kan men afleiden dat het niet de landbouw is die de natuur heeft verdrongen, maar wel de verstedelijking. Als men dan naar oplossingen zoekt, is het unfair om eenzijdig naar de landbouw te kijken terwijl de uitdaging veel breder is.

De recente prijsstijging van de landbouwgrond maakt het voor de landbouwer onmogelijk om tien procent van zijn areaal niet-productief aan te wenden. Een landbouwer wordt niet erkend als een terreinbeherende organisatie. Hij moet zijn brood verdienen met landbouwactiviteiten.

Patricia De Clercq vult aan dat in de conditionaliteit van het GLB een norm van drie procent naar voor geschoven wordt. Veel landbouwers zullen nog inspanningen moeten leveren om zelfs aan die norm van drie procent te geraken. De overheid zal daarvoor binnen het GLB nog bijkomende stimulansen moeten inbouwen. Ook de beheersovereenkomsten van de VLM kunnen daartoe bijdragen, samen met andere maatregelen die binnen de uitvoering van het GLB kunnen genomen worden.

15. Nut van een bodempaspoort

Steven Van Passel vindt het bodempaspoort op perceelsniveau een interessant beleidsinstrument. Professor emeritus Willy Verstraete, voorzitter van het FWO, heeft zich decennia lang ingezet voor het ontwikkelen van een bodempaspoort om zo een koolstofboekhouding te kunnen genereren en op termijn een goed systeem te hebben voor een vergoeding voor publieke diensten. Het bodempaspoort genereert een goed meetsysteem, maar uiteraard zijn er transactiekosten om dit op punt te stellen. Op korte termijn zal het dus geld kosten om hier een systeem rond te bouwen, maar op lange termijn zal het een nuttig instrument zijn dat doeltreffend kan worden ingezet.

Patricia De Clercq bevestigt dat het de intentie is van het Departement Landbouw en Visserij om een bodempaspoort op te maken waarbij iedere landbouwer een bodemcertificaat krijgt met een aantal indicatoren die de staat aangeven waarin zijn landbouwgrond zich bevindt. Daarvoor moet de informatie worden samengebracht die zowel bij de overheid als bij de landbouwer zelf aanwezig is. Met deze informatie kan dan op perceelsniveau worden bekeken welke maatregelen nodig zijn om de kwaliteit van de bodem te verbeteren. De analyses zullen uiteraard ook in het bodempaspoort moeten verwerkt worden. Het bodempaspoort moet gezien worden als een evolutief proces dat de landbouwers mee kan ondersteunen in hun bedrijfsvoering.

16. Aandacht voor blijvend grasland en de band met de zoogkoeienpremie

Patricia De Clercq wijst erop dat Vlaanderen moet werken met de Europese definitie van blijvend grasland en het Europese kader binnen de conditionaliteit. Daarnaast wordt gekeken naar een stimulerend beleid via ecoregelingen en agromilieu- en klimaatmaatregelen om zo in te zetten op kwalitatief grasland uit ecologisch oogpunt. Sommigen stellen dat Vlaanderen binnen de conditionaliteit enkel de minimaal vereiste inspanningen levert. Maar het behouden van ecologisch kwetsbaar blijvend grasland buiten Natura 2000-gebieden is bijvoorbeeld niet verplicht vanuit Europa. Toch doet Vlaanderen dat wel in de Polders omdat deze graslanden ook beschermd worden door het Natuurdecreet. Inbreuken op dit decreet door het scheuren van beschermde graslanden worden ook verrekend via de randvoorwaarden en leiden tot een vermindering van de uitbetaalde directe steun.

Hendrik Vandamme vindt het in dit verband erg spijtig dat het Vlaamse regeerakkoord een voorafname deed voor de gekoppelde steun op Europees niveau. De gekoppelde steun voor zoogkoeien garandeert in de eerste plaats een lokale voedselproductie op duurzame wijze, maar maakt eveneens het behouden van kruidenrijk grasland noodzakelijk om de runderen te voederen. Indien vleesveebedrijven

stoppen met de activiteiten of overschakelen naar reguliere landbouw, worden de graslanden in elk geval overbodig en zullen ze zeker gescheurd worden om er andere activiteiten op te verrichten. De landbouworganisaties en Natuurpunt zitten in de klankbordgroep wat dat betreft niet diametraal tegenover elkaar.

Patricia De Clercq vult aan dat er binnen de klankbordgroep reeds werd gesproken over een zogenaamd Marshallplan voor de veeteelt en dus de vraag hoe de veeteeltsector kan ondersteund worden om in de toekomst nog actief te kunnen zijn op een wijze die tegemoetkomt aan nieuwe visies zoals de Green Deal en Farm to Fork. Vermoedelijk zal de steunverlening niet volledig binnen het GLB kunnen verlopen en moet ook uitgekeken worden naar andere sectoren die hieraan kunnen bijdragen. Via een ontkoppeling moet immers naar mogelijkheden worden gezocht om het verdienmodel in deze sector aan te passen om zowel voor de landbouwer als voor de maatschappij een meerwaarde te kunnen bieden.

Steven Van Passel stelt dat het behouden of veranderen van de zoogkoeienpremie vanuit een milieu-economische invalshoek een complexe aangelegenheid is. Vanuit puur economisch standpunt kan gesteld worden dat de rendabiliteit van de rundveehouderij erg klein is. De gekoppelde steun heeft veel bedrijven al veel te lang in deze sector vastgehouden, wat eigenlijk neerkomt op welvaartverlies. Daarom is er vanuit economische hoek veel weerstand tegen deze vorm van gekoppelde steun die als positief element ook onrechtstreeks het aanhouden van permanente graslanden mee ondersteunt. Maar toch houden veel bedrijven te veel dieren, waardoor de prijsvorming te laag is en de overheid vervolgens de prijzen moet ondersteunen. Zo wordt het geld op een verkeerde manier in de economie gepompt. Het zou veel beter zijn om het aanhouden van permanente graslanden rechtstreeks als milieudoelstelling te ondersteunen, zodat het beeld veel duidelijker wordt en het beheer ook vanuit een eenduidig perspectief kan worden aangepakt.

Bart DOCHY,
voorzitter

Cathy COUDYSER
Joke SCHAUVLIEGE,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Boerensyndicaat
AKIS	Agricultural, Knowledge and Information Systems
AMKM	agromilieu- en klimaatmaatregelen
CSA	community-supported agriculture
EIP	Innovation Partnership
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
FWO	Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen
GAEC	Groupement Agricole d'Exploitation en Commun
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
GLMC	goede landbouw- en milieuconditie
GMO	gemeenschappelijke marktordening
ILVO	Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale
MAP	Mestactieplan of Mestactieprogramma
MER	milieueffectrapport
NACE	Nomenclature Générale des Activités Économiques dans les Communautés Européennes
PAS	Programmatiese Aanpak Stikstof
PDPO	Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling
RBE	regels en beheereisen voortvloeiend uit Europese wetgeving
SWOT	strengths, weaknesses, opportunities, threats
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VVP	Vereniging van de Vlaamse Provincies
WTO	World Trade Organization
VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
WWF	World Wildlife Fund